DANA-MIHAELA ZAMFIR
(Bucureşti)

TERMENI PENTRU NOŢIUNILE «PUER» ŞI «HERES» ÎN LIMBA ROMÂNĂ. ISTORIA SCHIMBĂRILOR DE SENS ŞI DIFUZIUNE DIALECTALĂ

Reunim în cercetarea noastră termenii pentru cele două noţiuni precizate în titlu, în virtutea faptului că, asemenea multor limbi, româna exprimă sincretic prin cuvântul cel mai general folosit pentru noţiunea «puer» nu numai fiinţa umană în primii ani de viaţă („enfant, garçon ou fille, dans la période de la vie qui succède à l'*infantia* et précède l'*adulescentia*"; Ernout-Meillet s.v. *puer*), ci şi fiinţa umană, indiferent de vârstă, în raport cu părinţii sau cu unul din părinţi (ceea ce se exprima în latină printr-un *plurale tantum*: *līberī* („nom collectif désignant «les enfants» par rapport aux parents et sans désignations d'âge"; Ernout-Meillet s.v.). Facem, de aceea, dintru început precizarea că, în scopul unei descrieri cât mai precise a modului în care au fost folosiţi, de-a lungul istoriei limbii române – în limitele în care dispunem de atestări scrise –, termenii din câmpul semantic care ne interesează, vom distinge, în cazul fiecăruia, actualizările cu sensul «puer» (ceea ce vom numi în continuare *sens absolut*) de actualizările cu sensul «heres» – mai exact «heres primæ generationis», sens pentru care în latină nu exista o formă de singular, ci numai substantivul defectiv *liberi* – (ceea ce vom numi în continuare *sens relativ* sau *genealogic*).

Este un loc destul de comun în studiile de istorie a limbii române şi de lexicografie istorică faptul că termenul astăzi general (nu numai prin apartenenţa la limba standard, dar şi – după cum urmează să arătăm – prin difuziunea pe care o are în graiurile dacoromâne actuale) pentru noţiunea «puer» avea în limba română veche un sens special, desemnând un copil rezultat dintr-o legătură nelegitimă («spurius»). În ciuda curentei semnalări a acestei particularităţi, mo-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

dul în care substantivul *copil* şi-a pierdut conotaţia de nonlegitimitate – împreună cu alte conotaţii depreciative din punctul de vedere al percepţiei sociale, pe care este evident că le-a avut (vezi mai jos) – şi s-a extins geografic, din zona în care a început a fi folosit cu sensul neutru «puer» până aproape la nivelul întregului teritoriu dacoromân, şi, pe de altă parte, modul în care termenii folosiţi în cea mai veche fază a dacoromânei pentru noţiunea «puer» şi-au redus treptat atât frecvenţa în sistemul destul de complex al sinonimelor, care se vede a fi existat la un moment dat pentru exprimarea acestei noţiuni, cât şi difuziunea geografică reprezintă două aspecte istorice şi dialectale insuficient descrise până în momentul de faţă.

Termenul care se vede a fi avut cea mai largă întrebuinţare pentru exprimarea noţiunii «puer» în dacoromâna veche este *cocon*. Graţie sincretismului semantic la care ne-am referit la începutul acestui articol, el a intrat într-o relaţie sinonimică foarte strânsă cu termenul care pare a fi fost cel mai tipic pentru noţiunea «heres», şi anume *fecior*. Examenul atestărilor are şansa de a ne arăta dacă *fecior* a pătruns în câmpul semantic «puer» – noţiune pe care este indubitabil că o exprimă în mod absolut într-o serie de cazuri – graţie concurenţei în care se afla cu *cocon* în câmpul semantic «heres» sau dacă aparte-nenţa lui la câmpul semantic «puer» este primară. Extrem de intensa alternanţă care există în dacoromâna veche (într-un tipar documentar la care ne vom referi pe larg în cele ce urmează) între cuvintele *cocon* şi *fecior* pare să indice că folosirea acestuia din urmă cu sens absolut, observabilă într-un număr destul de redus de pasaje din texte traduse, nu este rezultatul unei traduceri mecanice[1], ci oglindeşte o sinonimie reală (în sensul de «completă», nelimitată contextual la actualizările cu sens genealogic ale termenilor pentru «puer»), a cărei prezenţă în dacoromâna veche a fost, de altfel, semnalată (DA, s.v. *fecior* enumeră ca prim sens al cuvântului „*Enfant* (en général)”, pe care, înainte de a-l ilustra prin citate şi de a-l însoţi cu un comentariu referitor la neu-tralizarea opoziţiei de sex, îl marchează cu semnul tipic elementelor lexical-semantice dispărute din limbă).

[1] Vom discuta la locul cuvenit relaţia dintre cuvintele româneşti şi termenii care apar în versiunile slave ale textelor traduse la noi.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Circulaţia dialectală a termenilor pentru «puer» în dacoromâna veche nu a fost niciodată urmărită, după cunoştinţele noastre. Cuvintele *cocon*, *fecior* şi *copil* sunt reţinute de Gheţie 1975 (cea mai riguroasă descriere a variantelor dialectale ale dacoromânei vechi) numai ca ilustrări ale unor transformări fonetice (*cocon* în repetate rânduri pentru închiderea lui *o* aton la *u*, ex. Gheţie 1975, p. 115, 216, 336, 355; *fecior* menţionat la tot pasul pentru închiderea lui *e* aton la *i*; *copil* semnalat o singură dată pentru palatalizarea labialei, Gheţie 1975, p. 122), iar cuvântul *prunc* (care nu pune niciun fel de probleme fonetice, în afară de amuţirea lui *-u*) nu este pomenit nicăieri în această lucrare. Singurul cuvânt pe care Gheţie 1975 îl aduce în discuţie în repetate rânduri (de exemplu la p. 192, 225, 304 etc.) ca factor de puternică individualizare dialectală este cuvântul *poroboc*, pe care trebuie să-l privim într-adevăr ca pe un caz cu totul izolat, sub raportul difuziunii geografice şi al „rezistenţei" istorice, în seria termenilor care ne interesează.

Cu toate acestea, în ciuda cvasiuniformităţii termenului *cocon* în dacoromâna veche – faţă de care cvasiuniformitatea lui *copil* în dacoromâna actuală arată cât de remarcabilă este proporţionalitatea inversă a concurenţei în care s-au aflat la un moment dat aceste două cuvinte –, cuvântul *poroboc* nu reprezintă singurul element de diferenţiere dialectală din dacoromâna veche în sfera noţională «puer». Pe lângă faptul că expansiunea lui *copil* în detrimentul lui *cocon* trebuie privită ea însăşi ca un fenomen dialectal spectaculos, o analiză foarte atentă duce la identificarea unor particularităţi dialectale în folosirea termenilor chiar înainte de momentul în care începe să se întrezărească această concurenţă.

I. Termeni cu sensul predominant «puer» în dacoromâna veche

1. Cuvântul *cocon* în dacoromâna veche

Aşa cum am spus deja, cuvântul care în mod evident a avut cea mai intensă circulaţie şi cea mai vastă difuziune dialectală (fiind, în fapt, termenul tipic şi general dacoromân pentru exprimarea noţiunii «puer») în dacoromâna veche este cuvântul *cocon*. Trebuie remarcat din capul locului că, în ciuda caracterului său de împrumut lexical

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

(asociat cu trăsături fonetice specifice elementelor lexicale nemoştenite: prezenţa lui *o* atât în poziţie atonă, cât şi în poziţie nazală), acest cuvânt a acoperit un domeniu semantic primordial, depăşind cu mult în frecvenţă şi difuziune cuvintele moştenite din acelaşi domeniu.

Vom analiza în continuare felul în care este folosit *cocon* în cele mai vechi texte româneşti.

1.1. *Secolul al XVI-lea*

1.1.1. În cursul secolului al XVI-lea, *cocon* apare cu sensul absolut «puer» pe o vastă porţiune din teritoriul dacoromân, părând totuşi să aibă în Muntenia (cu sud-estul Transilvaniei) o poziţie sensibil mai solidă decât în alte arii; în CT (1561) şi în RM (1574), el apare de câte 17 ori, deşi lipseşte din psaltirile coresiene şi din CL.

În versiunea evanghelică din CT, ca şi în copia extrem de fidelă a lui Radu din Măniceşti, forma de singular însumează câte 8 ocurenţe cu referire la pruncul Iisus: ex. *Elu se sculâ şi lūō* ***coconuC*** *şi muma lūi noaptea* (CT 3^{v}, 1–2; RM 3^{v}, 12), apărând mai rar cu referire la alţi copii (câte 3 ocurenţe); forma de plural are câte 6 ocurenţe, ex. *şi tremise şi ūcise toţi* ***coconii*** *ce ēra ⸗ Viflee6 şi ⸗tru hotarâle lui* (CT 8^{v}, 8–10; RM 4^{r}, 4–5) şi este în variaţie liberă cu termenul moştenit *fecior*: *şi adūserâ cătrâ Ēl´* ***coconii*** *să se atingâ de Ēl´* (CT 91^{r}, 4–5; RM 99^{r}, 3), faţă de *Lăsaţi* ***fečorii*** *să vïe cătrâ Mine* (CT 91^{r}, 7–8; RM 99^{r}, 5) (vezi şi **6.1.**).

Tipul „muntenesc” de întrebuinţare a cuvântului *cocon* se regăseşte în Transilvania de sud-vest, pentru care versiunea evanghelică din ES (1551–1553) oferă 4 ocurenţe la singular (ex. *Şß chïamă I‹su›s ūnь* ***cocon´*** (64^{v}, 6–7) şi două la plural (*ruda ačasta protivnič´ sămt´* ***cuconilor´*** *⸗ tărg´ şedzănd´* (33^{r}, 8–11); *ai descoperit´ ceste* ***cuconilor´*** (34^{v}, 1–2)).

Cocon se întâlneşte şi în *Cod. St.* (ansamblu de texte cu bază dialectală neunitară) ca un corespondent regulat al sl. otrokъ (singurul cuvânt slav pentru care Miklosich LPSGL dă numai echivalentul *puer*); cele 5 ocurenţe din primul dintre aşa-numitele *Texte bogomilice* sunt forme de singular cu sens absolut: *şi răpi* ***coconuC*** *şi fugi cătră mare* (59^{r}, 9–10); *fugindu şi u⸗* ***cocon*** *duc´n‘du* (59^{v}, 7–8 – articolul scris *⸗u* în loc de *u⸗*; *-căndu*; 60^{r}, 1–2; 60^{v}, 4 – *u*[n]); singura formă

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

de plural traduce sl. d™ti (echivalat de Miklosich cu *liberi*): *c´ ş-au născut* [t ss. deasupra lui s] *cinci* ***coconi*** (57ᵛ, 4–5 de jos). Aceeaşi corespondenţă lexicală existentă între versiunea românească şi textul slav disponibil în manuscrisul bilingv apare în *Cod. Br.* (text de asemenea greu de caracterizat sub raport dialectal), unde ocurenţei: *ūnde ēra* ***coconūC*** îi corespunde sl. *ideže bě* ***otroče*** (412, 9–10).

În restul teritoriului dacoromân, *cocon* nu este atestat în forma de singular şi cu sensul «puer».

1.1.2. Sensul genealogic «liberi» este singurul sens cu care *cocon* apare în documente (două ocurenţe), PO (3 ocurenţe) şi *Lev. Belg.* (o ocurenţă). Atestările acoperă următoarele domenii dialectale:

– Muntenia – sudul Transilvaniei: *cum să să ştie că, nefăcându eu* ***coconi*** *de trupul miu şi nerămâindu nime de noi, nici frate, nici nime, fără numai nepotu-miu Anghel din Olăneşti* (DÎR X (Râmnicu Vâlcea, 1594) 103, 2–4); *să se rădice cu turcul şi cu tătarul pre noi să ne piiarză cu doamnă-mea şi* ***cuconi‹i›*** *sau să ne scoaţă den ţeară să ne ia ţeara* (DÎR XLIV 142, 5–6 de jos);

– Oltenia: *carele vor m´ꙗca* ***coconii*** *voştri* (Lev. Belg. 77, 6);

– Banat: *Căce ne-ai adūs´ afarâ den Ēghipet´ cū noi,* ***coconii*** *noştsi* [sic] *şi dobitoacele noastre de seate să ne ōmoarâ* (PO 235, 6–8 de jos = E XVII, 3); *Ēū-` dō6n´ al tău Dō6nedzeu, putearnic´, stătătorŭu de alean´, cine voĭu bate răiå părinţilor´ ꙗ* ***coconii*** *săi, cine Mine mâ ūrâsc´* (PO 244, 2–11 = E XX, 5); *Ĭarâ să i-au dō6nu-său dat´ lui muåre, şi ačasta* ***fečori au feate*** *au născut´, muårea şi* ***porobocii*** *ai dō6nu-său fie ĭarâ acesta fărâ muåre să meargâ afarâ cu veşmântūC său. Ĭarâ să va dzice şerbūC ačasta: place-6 mie dō6nu-mïeu muårå må şi* ***coconii*** *mïei, nu voĭu să se sloboadzâ* (PO 246, 4 de jos–247, 3 = E XXI, 4–5) – pasaj în care se observă variaţia liberă dintre pluralele *poroboci* (termen dialectal specific ariei sud-vestice a dacoromânei vechi, vezi mai jos) şi *coconi* cu sensul «liberi».

1.2. *Secolul al XVII-lea*

1.2.1. Cu sensul absolut «puer», cuvântul *cocon* este extrem de bine atestat într-o mare parte a domeniului lingvistic dacoromân, cuprinzând:

– Ţara Românească (Muntenia – Oltenia), unde *cocon* are în cronograful lui Mihail Moxa (1620) o recurenţă impresionantă, fiind

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

principalul termen pentru noţiunea «puer»; practic, apare cu regularitate pe toată întinderea textului: ex. *ĭarâ curund născu anume Alexandru,* ***cocon*** *frumuşel* (309, 5); *ce ↑cî era* ***cocon*** *mitĭutel* (332, 28); *să dă* ***coconïi*** *la alţïi să-i creascâ* (340, 9). În fragmentul din NVI (1648) pe care l-a publicat Gaster în primul volum din *Chrest.*, recurenţa lui *cocon,* în raport cu dimensiunile reduse ale fragmentului, este notabilă: ex. *să-ĭ spue fieş'carele de ↑tr-´n'şïi, ce va fi de* ***coconul'*** *ce-ĭ se născuse* (133, 8); *de multă bucurïe se um'plu, pen'tru naşterea* ***coconului*** (132, 23); *ca pen'tru nemic' lucru cu scăr'bâ să nu vazâ ōchi͡ĭ͡* ***coconului*** **(**134, 7). Pe de altă parte, recurenţa lui *cocon* este notabilă nu atât din punctul de vedere al dimensiunilor textului (care este unul bilingv, cu părţi de mare întindere în slavă), cât mai ales al raporturilor de sinonimie lexicală vizibile în acest text, în *Myst.* (1651): ex. *pentru botejunea a* ***coconilorß*** (7^{r}, 14, 15 – *-jĭu-*; fără *a*); *deaca naşte fămeaă* ***coconulß*** (7^{v}, 5–6); *de va fi* ***coconß*** *micß* (37^{r}, 1–2; 41^{r}, 7; 50^{r}, 2; 50^{v}, 7, 16 etc.). Situaţia din *Myst*. se repetă, pe o scară mult mai vastă, în textul tipărit tot la Târgovişte cu un an mai târziu, ÎL (1652), în care frecvenţa extrem de ridicată a lui *cocon* şi alternanţa lui remarcabilă cu ***copil*** fac din acest text una din cele mai importante mărturii pentru evoluţia istorică a structurii câmpului semantic «puer» în limba română: ex. *Pentru crucile* ***coconuluĭ*** *ce ↑chipuescß* (XII^{r}, 23), dar *↑torcß* ***copilul'*** *spre apu`* (XII^{r}, 19); *Pentru* ***coconïi*** *de va fi ↑doire că nu s-au botezat* (XII^{r}, 28), dar *c´ndß să se boteaze* ***copilulß*** (XII^{r}, 26); *ĭarâ* ***copíĭ͡*** *agareanilōS pre carïi botezâ ca nişt* [w suprascris; *-e* omis] ***coconi*** *aceå nu ştïu ce să făč* [ç suprascris; *-e* omis] *pre dinşiĭ͡* (124, 6). În ciuda strânsei concurenţe care pare a se fi stabilit în Muntenia, în jurul anului 1650 între *cocon* şi *copil* termenul cel mai vechi a rămas viabil până destul de târziu în această arie, unde îl găsim la 1691, cu regularitatea specifică fazelor istorice mai timpurii, în *V. Nif.*: ex. *ce-ţ åste dumnitale acest* ***cocon´*** *? Au fečor ţï-e, au altcevaş?* (287, 28); *acest* ***cocon´*** *fiĭul mïeu åste* (287, 29); *ĭată* ***coconul'*** *tău trimite-l pre el´* (288, 10); *ĭar tatal* [sic] ***coconului*** *auzind ačasta* (288, 7); *aceastå auzind tatăl* ***coconului*** (288, 13). În alte (fragmente

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

de) texte provenite din provincia istorică Ţara Românească, atestările lui *cocon* sunt izolate: *şi adunarâ fişteci*ne *căte un‘* ***cocon´*** *al‘ său şi furâ de toţĭ 80 de* ***coconi*** (*Pal.* 67, 24–25); *Şi când´ veri naşte* ***coconi*** *cu moar‘tea să ţi să cumpănească*â (*Sith.* 64, 10).

Din motive de conţinut, cuvântul *cocon*, a cărui atestare documentară cu sensul «liberi» este spectaculoasă (vezi mai jos), se întâlneşte foarte rar în documente cu sensul absolut «puer»: *Apoi, după ce au murit Trufanda vistiiar, iar Iordache au rămas* ***cocon*** *micu la Cernavodă în Ţeara Turcească* (DRH. B XXX/354, 386, 7–8); *ajungându-mă vreame de bătrâneaţe şi de multă slăbiciune şi fiindu numai cu capul, fără de nice un* ***cocon*** (DRH. B XXX/315, 349, 5–6).

– Moldova, unde *cocon* cu sensul absolut «puer» este frecvent (deşi minoritar faţă de *prunc*) atât în *Caz. I.* (1643): ex. *tremise de tâe 14 000 de* ***cuconi*** *mici* (47^{v}, 18); *mijlocul´ acelora* ***cuconi*** *să tă↑plâ şi cinstitul´ Ïōann´ Crßstitel´,* ***pru↑c´*** *mic´ ↑ braţele măine-sa Ēlisafei* (47^{v}, 19); *carele tâe ↑ Vifleem´ 14 000 de* ***cuconi*** (111^{r}, 22), cât şi în *Pr. I.* (1646): ex. *Or‘care* ***cucon´*** *ce va fi ↑că nu de vrßstâ, ce să va găsi tot´ sup‘t´ ascul‘tar*å *părinţilor´* (184^{r}, 10 de jos). În *Letopiseţul* lui Ureche (cca 1650), *cocon* este destul de rar: ex. *fiind* ***cocon*** *brudiu Bogdan vodă, de 15 ani, cu toţii l-au rădicat domn* (Ur. *Let.* 137, 9 de jos) (*7076 mart*); *pre unii îi duc la Ţarigrad, pre alţii la Odriiu şi pre la alte scale* [...] *acestora le zic agemoglani (sau iamoglani), adecă nevinovaţi,* ***coconi****. Iară daca crescu de şapte ani* [...] (Ur. *Let.* 74, 25) (*De împărăţiia turcilor şi de începutul lor...*). Scăderea frecvenţei atestărilor lui *cocon* – mai ales în raport cu situaţia acestui cuvânt în tipăriturile ieşene din ultimul deceniu al primei jumătăţi a secolului al XVII-lea – este sensibilă în Moldova; atestările sunt sporadice în diverse tipuri de texte religioase şi în diverse momente din cursul celei de-a doua jumătăţi a secolului: *Mol. Mold.* (1650–1675): ***cucōnilōr*** (233, 15 – coreferenţial cu *pruncĭĭ* 233, 12; citat din Mt., XXI, 17); Raf. *Par*. (1661): *de* ***cocōn*** *să va feri de păcate, ↑tru toatâ vĭĭaţa lūĭ* (180, 27); la Dosoftei: *au născut‘* ***cuconi*** *dela H‹risto›s mirele său* (*Ps. vs.* 209, 6); *stearpa născu şâpte, şi čâ multâ ↑* ***cucon****ï slăbi* (*Ps. înţ*. 250, 8).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– Transilvania, unde recurenţa lui *cocon* cu sensul «puer» are un statut cu totul aparte în NTB (1648), ca urmare a strânsei concurenţe cu termenul specific *poroboc*; există un număr considerabil de pasaje care în versiunile evanghelice din secolul al XVI-lea au *cocon* sau *prunc* şi cărora le corespund în NTB pasaje cu *poroboc* (vezi **3.2.**). Folosirea lui *cocon* este regulată pentru desemnarea pruncului Iisus, dar nu exclude posibilitatea referirii la alţi copii: *Şï-i trimease pre ēi ↟ Vifleaem´, zise duceţi-vâ, iscodiţ‘ cu de-adins de* ***cocon****, şi deaca veţ‘ afla daţi-6 ştire ca să viĭu şi ēu să mă ↟chin´ Lui* (4[r], 10 de jos); *Şi ĭatâ steaōa carea văzurâ la răsârit´ mergea ↟naintea lōS pănâ veni de stâtu desupra ūnde ēra* ***coconul‘*** (4[r], 6 de jos); *Şi ↟trănd ↟ casâ aflarâ* ***coconul*** *şi pre M‹a›rïa mum- Luī* (4[r], 4 de jos); *Şi certâ I‹su›s pre ēl´, şi ēşi dentr-ănsu dracul´ şi să vindecă* ***coconul´*** *de↟nacela čas* (22[v], 13–14 de jos); *Şi zise lor´, cela ce va prïimi pre* ***coconul‘*** *acesta ↟ numele Mïeu pre Mine prïimeaşte* (81[r], 5–6). Cuvântul *cocon* a rămas viabil în Transilvania până târziu, fiind bine reprezentat în texte către sfârştul secolului al XVII-lea. O sursă importantă în acest sens sunt textele datorate lui Ioan Zoba, aparţinând intervalului 1680–1700: *steaōa, pre carå o au vădzut văl´hovniciĭ spre răsărit´, şi stătu asupra unde era* ***cuconul´*** *Învăţ.* (244, 22–23); ***cuconilōr*** *săracĭ* (*Căr.* 278, 15); ***cuconiĭ*** (*Căr.* 278, 4 – coreferenţial cu *fečoriĭ* 277, 31, 7 – coreferenţial cu *fečoriĭ* 277, 31 şi cu *prunciĭ* 278, 6).

– Banat. Sursele de care am dispus pentru reconstituirea situaţiei din Banat (cu regiunile învecinate) în cursul secolului al XVII-lea sunt puţine, dar ele atestă folosirea lui *cocon* cu sensul «puer» şi în această regiune: *Alexandre, fă-ţi vrun* ***cocon****, să-ţi rămână pomană Machidoniei Alex.* (1620) (61[r]). AC (cca 1650) ne dă glosarea ***kokon*** Puer, filius (70[2], 4 de jos – intrare adăugată).

1.2.2. *Cocon* cu sensul genealogic «liberi» este atestat masiv în documentele din ambele principate istorice extracarpatice de-a lungul secolului al XVII-lea. Atestările acestui sens în textele literare rămân, cantitativ, mult inferioare celor din documente.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– În Ţara Românească, sensul «liberi» apare – în limitele materialului nostru – abia în textele situate cronologic către sfârşitul secolului al XVII-lea. În CÎ (1678), *cocon* este minoritar în raport cu *copil*, dar aflat în variaţie liberă cu el, ex. ***coconiĩ*** (13^{v}, 13) în explicarea pildei datornicului nemilostiv, faţă de *să vănzâ pre d¥nsul´ şi pre muårea şi* ***copiiĩ*** *lui* (13^{r}, 8). În *Mol. sl.-rom.* (1698) întâlnim *Ĭat‘ eu şi* ***cocōniĩ*** *carïĩ mï-au dat´ Dumnezeu* (317, 11 – citat din Psaltire, reprezentând, ca urmare, un tip de context al cărui caracter hieratic a blocat cele mai multe tipuri de inovaţii lingvistice). Cel mai notabil este faptul că în LC, unde este frecvent, *coconi* «liberi» tinde să se specializeze pentru a desemna vlăstarele domneşti (vezi şi mai jos), ex. *Neagoe vodă şi doamna lui, Despina, şi* ***coconii*** *lor care le dăruise Dumnezeu* (111, 2); *Iar a doaă zi purcease doamna Elena cu toţi* ***coconii*** *ei şi cu toate rudeniile ei şi cu gineri-său Radul* (200, 4); *iar maica lor şi* ***coconii*** *cei mai mici, Mihai i Matei i Iordache au rămas la Ţarigrad* (200, 17); *Iar trupul lui Costandin l-au rădicat jupâneasa lui, Ilinca, şi* ***coconii*** *lui: Drăghici, Şărban, Costandin, Mihai, Matei, Iordache* (LC 186, 1). În acest fel, trăsăturile de vârstă conţinute în sensul «puer» ajung să se şteargă, iar cuvântul ajunge să desemneze vlăstarele domneşti indiferent de vârstă: *pristăvitu-se-au către Dumnezeu şi un* ***cocon*** *al doamnei Elenei, anume Matei Cantacuzino,* ***ce-au fost vel-agă*** (LC 211, 15 de jos).

În documentele din Ţara Românească, ***coconi*** în sens genealogic are o întrebuinţare asemănătoare celei din textele literare (relativ rar atestată): ex. *Iar cine va mearge la jupâneasa Mariia şi la* ***coconii*** *ei să o bântuiască sau să-i zică ceva pentru acest sat* [...] (DRH. B XXX/339, 368, 10–11); *ajungându-mă vreame de bătrâneaţe şi de multă slăbiciune şi fiindu numai cu capul, fără de nice un* ***cocon*** (DRH. B XXX/315, 349, 5–6), şi una extrem de specifică, apărând în formula solemnă de întărire a unei danii sau a unei vânzări, în care este în variaţie liberă cu ***feciori*** (cu excluderea oricărui alt termen). Aceasta este cea mai notabilă particularitate a utilizării lui *cocon* în dacoromâna veche – incomparabilă, prin frecvenţa extrem de ridicată a atestărilor şi prin regularitatea tiparelor, cu oricare alta din trăsătu-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

rile istorice legate de structurarea câmpului semantic «copil» în limba română. Ex.:

– ca să hie de mare credinţă la mâna jupânului Diicului velichie spatariu ot Buiceşti şi a ***coconilor*** *dumnealui, păntru să să ştie că ne-am sculat noi* [...] (DRH. B XXX/222, 268, 3–4);

– Şi o am dat de a noastră bunăvoie, fără di nice o silă, cu ştirea noastră şi a fămeilor noastri şi cu ştirea ***coconilor*** *noştri, căci că această moşie se tragi despre muierile noastre* (DRH. B XXX/310, 346, 6–8);

– să-i fim dumniei lui rumâni cu toate moşiile noastre şi cu toţi feciorii noştri, dumniei lui şi ***coconilor*** *dumniei lui şi nipoţilor şi strănepoţilor dumniei lui în veac neclătit* (DRH. B XXX/4, 4, 1–3 de jos);

– Să-i fie domnealui moşie şi ***coconilor*** *dumnealui în veacu stătătoare* (DRH. B XXX/19, 19, 9);

– ca să fii dumnilui moşii ohabnică, lui şi ***coconilor*** *dumnilui* (DRH. B XXX/33, 43, 7–8);

– ca să him noi rumâni dumnealui de acum înainte şi ***coconilor*** *dumnealui şi nepoţilor, strenepoţilor, moşie ohabnică* (DRH. B XXX/64, 92, 4–5);

– ca să fie dumnealor moşie ohabnică şi ***coconilor*** *şi nepoţilor în véci* (DRH. B XXX/102, 133, 24);

– să-i fie dumneaei şi ***coconilor*** *dumneaei moşie în veac* (DRH. B XXX/187, 229, 12–13 de jos);

– I-am vândut eu, de a mea bunăvoie diript bani gata, ughi 170 ca să-i fie dumnealui şi ***coconilor*** *moşie în veacu* (DRH. B XXX/204, 248, 4–5);

– să fie dumnelui moşie de vac, dumnelui şi ***coconilor*** *dumnelui* (DRH. B XXX/221, 267, 4–5);

– ca să fie domnielui de moşii şi ***coconilor*** *domnielui în vec* (DRH. B XXX/230, 276, 1–2 de jos);

– ca să-i hii dumnealui şi ***coconilor*** *dumnealui rumânii ci scriu mai sus pre nume şi cu ocina moşie ohabnică dumnealui şi* ***coconilor*** *dumnealui i nepoţilor i strănepoţilor în veaci până la amin* [sic] (DRH. B XXX/222, 268, 1 de jos–269, 2);

– Deci să aibă a-i firea dumnealui moşâe stătătoare şi ***coconelor*** *dumnealui* (DRH. B XXX/247, 297, 2–3);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– să-şi ţie Bunea vistier satul şi moşia cu bună pace în veacu, el şi ***coconii*** *lui şi mai mult val să n-aibă* (DRH. B XXX/252, 306,5–7);

– Şi m-am vândut eu Vasilie rumân de bunăvoie, fără nici o silă, ca să-i fiu de moşie lui şi ***coconilor*** *în veaci* (DRH. B XXX/296, 335, 3–5);

– Şi le-am dat toate de bunăvoia mea, ca să le fie dumnealor de moşie ohabnică şi ***coconilor*** *dumnealor, nepoţilor, strănepoţilor* (DRH. B XXX/315, 349, 1–2 de jos);

– Deci să-i fie dumnealui moşie cu bună pace şi ***coconilor****, câţi Dumnezău i va dărui* (DRH. B XXX/330, 363, 4–5);

– ca să-i hie dumnealui de moşie şi ***coconilor*** *dumnealui, nepoţilor, strenepoţilor, ohabnică cu bună pace în vecie* (DRH. B XXX/331, 363, 9–11);

– ca să-i fie dumnealui moşiile stătătoare în vecie, neclătinat şi ***coconilor*** *dumnealui, câţi Dumnezău va dărui* (DRH. B XXX/338, 368, 8–9);

– ce să-şi ţie Evstratie vistier cu bună pace aceaste doao sate cu rumânii şi cu tot venitul, să-i fie moşie şi ***coconilor*** *lui în veacu* (DRH. B XXX/343, 372, 25–26);

– Deci domnia mea am dat lu Evstratie vistier şi jupâneasei lui, Elinii, să-l ţie, să le fie de moşie lor şi ***coconilor*** *în veac, cum au fost şi mai denainte vreame* (*ibidem*, 374, 21–23);

– ca să fie dumnealui moşie ohabnecă în veac şi ***coconilor*** *dumnealui câţi Dumnezeu i-au dăruit* (DRH. B XXX/345, 377, 8–9);

– ca să-i hie dumnealui moşie ohabnecă, lui şi ***coconilor*** *lui şi nepoţilor şi strenepoţilor lui stătătoare în veace* (DRH. B XXX/346, 377, 6–8).

– În cronicile moldoveneşti, pluralul *coconi* pare a fi specializat pentru a desemna vlăstarele domneşti: *Deacii Alixandru vodă, daca au fugit în Ţara Leşască cu doamnă-sa şi cu* ***coconii*** *săi* (Ur. *Let*. 29, 7 de jos – *vă leatul 6962*); *au ieşit din Ciceu, în luna lui ghenuarie într-o duminecă, lăsându-şi doamna şi* ***coconii*** *şi au purces spre Ţarigrad* (*ibidem*, 102, 4) (*Cându au purces Pătru vodă din Ciceu la împărăţie la Ţarigrad*); încă 4 ocurenţe în episodul cu retragerea lui Petru Rareş la Ciceu; *vădzându-să Bator Jigmont domnul Ardealului sosit la bătrâneţe şi fără* ***cuconi*** (Cost. *Let*. 164^{r}, 1).

În documentele moldoveneşti, situaţia nu diferă de cea observabilă în documentele contemporane din Ţara Românească, în sensul

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

folosirii lui *cocon* cu sens genealogic în contexte neformularizate: *iară o falce o am dat daanie* ***cuconului*** *dumisale, lui Ionăşcuţă, cu pomeţi într-î‹m›be capetele viilor, şi cu loc de crame şi cu tot venitul, şi cu poamă cu tot, şi cu pivniţă ce o am cumpărat de la Dumitraşco,* ***feciorul*** *lui Manule de Hârlău, ca să n-aibă nime a să amesteca de* ***cuconii*** *mii, nice dănăoară, în veaci* (DRH. A XXVII/174, 164, 3–7); *Într-aceaea, dumnealui Gavrilaş logofătul cel mare şi cu fiiu-său, cu Velicico şi cu alţi* ***cuconi*** *a dumisale, vădzindu cum aceale ocine sintu direaptă moşie a lor, n-au vrut să le las‹e› piitoare* (DRH. A XXVII/182, 170, 1–3); *s-au tocmit dinaintea măriei sale, domnu-nostru, şi dinaintea noastră cu dumnelui, cu Gavrilaş log‹o›f‹ătul› şi* ***cucunii*** *dumisale* (*ibidem*, 170, 10–12); *făcut-am dumisal‹e›, lui Gavrilaş log‹o›f‹ătul› şi* ***cuconilor*** *dumisal‹e› acestă carte de mărturie* (*ibidem*, 170, 15–16); *Aceasta iarăş‹i› au dăruit slugii noastre ce mai sus scrie, Nacului Brut, şi* ***cuconilor*** *lui, pentru al său suflet* (DRH. A XXVII/470, 449, 24–25).

Cercetările noastre pe zeci de documente din seriile A şi B ale colecţiei DRH ne arată că formulele de întărire folosite în Moldova nu diferă prin nimic de formulele corespunzătoare folosite în Ţara Românească. Exemplele ce urmează sunt din documentele moldoveneşti ale anilor 1643–1644:

– Şi am vândut Tomiţei de Sătrăreni şi femeei lui şi ***cuco‹nilor›*** *lui, ca să-i fie lui moşie dreptă de ‹a›cmu* (DRH. A XXVII/29, 34, 5–6);

– ne-am dat părţile nostre din Cătănaşi de a noastră bunăvoie, pentru frati-nostru cu învoire, dumisali, păharnicului Pană şi ***cuconilor*** *‹şi› nipoţilor şi strinepoţilor dumisali* (DRH. A XXVII/88, 93, 15–17);

– ca să-i fie dreaptă ocină şi moşie lui şi femei dumisale şi ***cuconilor*** *dumisale* (DRH. A XXVII/93, 99, 4–5);

– ca să-i fie dumisale direaptă ocină şi moşie şi giupâneasăi dumisale şi ***coconilor*** *dumisale, în veaci de veaci* (DRH. A XXVII/118, 121, 4–5 de jos);

– ca să le hie dumilor sale moşie direptă, şi ***coconilor*** *dumis‹a›le şi neapoţilor dumis‹a›le, în veaci* (DRH. A XXVII/119, 122, 9–10);

– ca si fie loi muşie şi fimăe-salea, Cârstinie, şi ***cucunilor*** *sie* (DRH. A XXVII/156, 150, 4–5);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– ca să hie dumisale dreapt‹ă› ocină şi moşie, şi ***cuconilor*** *dumisale, în veaci* (DRH. A XXVII/186, 174, 6–7);

– ca să-i fie dumisale ocin‹ă› şi moşie nischimbată, şi ***coconilor*** *dumisale şi nepoţilor dumisale* (DRH. A XXVII/187, 175, 14–15);

– ca să-i hie dumisali dereapte ocini şi cumpărătur‹i› şi ***cuconilor*** *dumisali* [...] (DRH. A XXVII/252, 230, 6–7);

– ca să-i hie dumisal‹e› ocină şi moşie [şi] ***cuconilor*** *dumisal‹e›* (DRH. A XXVII/288, 265, 12–13);

– pentru aceaia ca să-i fie dumisal‹e› dereaptă ocină şi cumpărătură, dumisale, şi giupâineasăi dumisale şi ***cuconilor*** *dumisal‹e›* (DRH. A XXVII/313, 304, 8–10);

– să-i fie dumisal‹e› de la noi dare şi moşie direaptă, şi ***cuconilor*** *dumisal‹e› şi a tot rodul dumisal‹e›, carilea va aleage Dumnedzeu să fie mai aproape* (DRH. A XXVII/341, 330, 6–8);

– ca să-i fie dumisale dreaptă ocină şi moşie, şi ***cuconilor*** *lui şi nepoţilor lui, în veaci de veaci* (DRH. A XXVII/348, 338, 23–24);

– ca să fie dumisale direptă ocină şi moşie şi ***cuconilor*** *dumisale, în veci* (DRH. A XXVII/411, 394, 7–8);

– ca să-i fie dumisale direaptă ocin‹ă› şi daanie de la noi, în veaci, şi ***cuconilor*** *dumilor sale* (DRH. A XXVII/459, 437, 8–9).

– Sensul «liberi» este atestat şi în Transilvania în diverse momente din cursul secolului al XVII-lea: *Ĭarâ cei ce măncarâ, ēra bărbaţ‘ ca la cinci mie fărâ mueri şi* ***coconi*** (NTB 19[r], 8 de jos); *rădicâ* ***cocoanii*** [sic] *şi să ↑bogăţiră* (*Pentic.* 313, 21 – citat din Pilde XXXI, 28).

– În Banat, sensul genealogic este consemnat alături de cel absolut în glosarea din AC la care ne-am referit deja: ***kokon*** Puer, filius (vezi *supra*).

1.3. *Secolul al XVIII-lea*

Începând din secolul al XVIII-lea, frecvenţa lui *cocon* este sensibil diminuată pe tot teritoriul dacoromân. Departajarea celor două grupuri de sensuri – cel absolut şi cel genealogic – devine, în condiţiile diminuării atestărilor şi îndeosebi ale specializării semantice care se contura încă din secolul precedent în cronicile din ambele principate extracar-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

patice (vezi *supra*), greu de operat, deoarece folosirea lui *cocon* cu sensul absolut «puer» pare a fi atins deja statutul unui arhaism.

1.3.1. În aria sudică a dacoromânei vechi, sensul nespecializat «puer» se mai întâlneşte în pasaje ca: *şi au născut* ***cōcōn*** (*Alexie* 68, 2); *şi crescu* ***cōconul*** *până era de vârstă* (*ibidem*, 68, 5). În Alexandria (1799), *cocon* «puer» este totuşi recurent, ex. *unde-mi aduse Apolon dumnezeu un* ***cocon*** *mic* (166, 24). Diferenţierea semantică dintre *copil* – inovaţie lexicală în sfera noţională «puer», rezultat al unei generalizări posterioare anulării unor trăsături semantice extrem de specifice (vezi *infra*) – şi *cocon* – termen care a parcurs drumul invers, restrângându-şi folosirea ca urmare a unei pronunţate specializări semantice – se observă foarte bine în *Sindipa* (1703), unde se înregistrează o frecvenţă foarte ridicată a lui ***cocon*** în condiţiile restrângerii evidente a referinţei (folosit numai pentru a-l desemna pe fiul împăratului în diferite etape de vârstă): *Era un părat la Persiia, anume Chira, şi avea 7 muieri; şi* ***coconi*** *nu avea. Şi s-au rugat lui Dumnezeu să-i dea* ***coconi****. Şi* [...] *au făcut un* ***cocon făt****, de care el creştea împărăteaşte* (79^{r}); *Deci filosoful luând pre* ***coconul*** *împăratului şi l-ai dus în casa lui* [...] *Şi au pus pre* ***coconul*** *în casă şi în toată vreamea îl învăţa* [...] *Au nevoit pre* ***cocon*** *filosoful cu mare nevoinţă* [...] *Şi atâta au învăţat* ***coconul****, cât altul ca el n-au fost, nici au rămas să mai înveaţe* (79^{v}) etc. Pentru acoperirea lexicală a sensului «puer» cu referire la indivizi din afara casei domnitoare se foloseşte în *Sindipa copil* (vezi *infra*).

– În Moldova se întâlnesc atestări destul de târzii ale lui *cocon* cu sensul «puer», dar ele sunt sporadice şi par să aparţină unor tipare împietrite: *va d´rui Dumnezeu un* ***cucon*** (*Trepetnic* (1779) 122, 18); *Pre acel* ***cucon*** *de-l găsăţ* (*Cântările steliĭ* (1784) 139, 22).

– există surse cu bază dialectală incertă, în care se mai întâlneşte încă *cocon* cu sens absolut către sfârşitul secolului al XVIII-lea; în *Hronograf* (1760; trăsături de tip muntenesc, dar nediagnostice), *cocon* este recurent; ex. *şi featelor şi* ***coconilor*** (71, 33); *şi adusese şi* ***coconi*** *ĭar tineri* (71, 31 – opus lui *feate* 30); *dentr-aceşti* ***coconi****, carĭi sănt bărbaţi şi carĭi sănt feate* (71, 37).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– supravieţuirea cuvântului *cocon* în Transilvania după 1700 este destul de problematică şi pare limitată la anumite tradiţii livreşti; găsim cuvântul folosit de mai multe ori în *Sindipa* tipărită la Sibiu în 1802, unde are acelaşi statut în raport cu *copil* pe care l-am remarcat deja ca specific *Sindipei* munteneşti din primii ani ai secolului al XVIII-lea: ex. *decât* ***coconu*** [sic] *ѧpărăţiĩ tale maĭ filosof´* (188, 23 – coocurent cu *copiĩ*); ***cocon*** (189, 10–11).

1.3.2. Sensul «liberi» este greu de atestat, în secolul al XVIII-lea, în legătură cu alţi referenţi decât vlăstarele domneşti.

– Ţara Românească şi sudul Transilvaniei: *ѧpreună cu prelumina-ţiĭ* ***coconi*** *aĭ măriei Tale* (*Înv. creşt.* 337, 19).

1. 4. Pentru a exprima sensul «puer» cu specificarea trăsăturii de sex, [+ feminin], în limba veche se foloseşte, mult mai rar decât *cocon*, derivatul feminin *cocoană*: *au venit înnaintea noastră Gavril Sălăgean şi cu femeaia lui, Nastasiia, de a lui bunăvoie, de nimene nevoit, şi ş-au primit o* ***cocoană*** *să le fie fată de suflet, pentru căci că ei n-au avut feciori de trupul lor; anume aceaea* ***cocoană****, Măriicuţa, fata lui Ionaşco Poturul, nepoata lui Gavril. Primitu-o-au cu toată osârdiia ca să le fie fată* (DRH. A XXVII/405, 390, 2–6).

2. Cuvântul *prunc* în dacoromâna veche

2.1. *Secolul al XVI-lea*

În cursul secolului al XVI-lea, cuvântul ***prunc*** este atestat, practic, pe tot teritoriul dacoromân, dar numai în textele literare; în documente el nu apare niciodată. Distribuţia atestărilor arată că, în mod evident, *prunc* a fost periferic în aria sudică şi sensibil mai viabil în aria nordică.

2.1.1. Pare să fie caracteristic pentru folosirea lui *prunc* în dacoromâna veche faptul că marea majoritate a atestărilor acoperă sfera noţională «puer» (atestările sensului «liberi» sunt periferice).

– În aria dialectală care cuprinde Ţara Românească şi sudul Transilvaniei, *prunc* este atestat numai de câte două ori în CT şi RM: *cela ce se va smeri ca* ***prăncūl*** *acesta acela* å*ste mai mare ѧpărăţi*å *ceŕului* (CT 37^{v}, 7–9 de jos; RM 41^{r}, 3); *şi chemâ I*‹su›*s* ***pruncūl*** *şi-l*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

puse ↑ mijloc de ei şi zise derep‘t´ grâesc´ voaō că să nu vâ ↑toar‘set´ şi să fiţi ca ***fečorii*** *nū veţi mear‘ge ↑tru ↑părăţiå ceřiului* (CT 37^{v}, 12–16; RM 40^{v}, 14).

– În Transilvania de sud-vest, *prunc* pare să deţină – luând în calcul şi dimensiunile surselor care permit comparaţia dintre diferitele sisteme dialectale – o poziţie mai puternică printre termenii pentru «puer»; el apare de trei ori în ES (text care cuprinde numai *Evanghelia* după Matei): ex. *Atunce aduseră la Dăns´* ***prunč´*** *cum´ se pue mănule pre ei* (71^{r}, 8–10 de jos); *că den rosture* ***pruncilor´*** *şi ce sug´ ōbărşit-ai laudă* (79^{v}, 1–2).

– Banat: din cele cinci ocurenţe ale lui *prunc* în PO, trei ilustrează sensul «puer»: *Isac´ rugâ-se Dō6nul‹u›i derept´ muårea sa: că era stearpâ: şi dupâ acea fu ascultat´ de Dō6nūl şi Răveca muårea sa fu tăroasâ şi* ***pruncii*** *↑pingea-se ūnūl pre alalt´ ↑ zßgâūl ei* (83, 1–4 de jos = G XXV, 21–22); *Faraon´ va să omoarâ* ***pruncii*** *evrei* (181: margine).

– Ceea ce este specific pentru cuvântul *prunc* în nord-vestul Dacoromaniei (aria rotacizantă) este situarea lui în afara concurenţei cu *cocon*. El este atestat o singură dată în CV: *Şi adūseră* ***prū↑cūl´*** *vïu şi fu mă↑gåre nū pūţină* (9^{r}, 1–2 – coreferenţial cu *ğĭurelu* 8^{v}, 2 şi cu *ğĭurele* 8^{v}, 6) şi ceva mai bine reprezentat în psaltirile rotacizante: 5 atestări în PH: ex. *Săturară fečorii şi lăsar´ rrămăşiţele* ***pruncilorß*** *săi* (11^{r}, 11 de jos); *Săgeatele* ***proncilōrß*** *fură rrane lōrß* (52^{v}, 11–12); *M‹i›l‹o›`tiv´ e D‹o›m‹nu›lu şi e dereptu. D‹u›m‹ne›dz´ul noōstru milūåşte. Ţinre* ***pruncii*** *D‹o›m‹nu›lu* (100^{r}, 9 de jos).

– Un text în care *prunc* este întrebuinţat într-un mod sensibil diferit de cel întâlnit în celelalte surse contemporane este textul cu bază dialectală mai greu identificabilă (amestec de trăsături nordice şi sudice) al *Cod. Br.*; toate cele 6 atestări din acest text bilingv corespund în mod consecvent sl. *otrokß* (= *puer* Miklosich LPSGL, nr. 5292). În afară de pasajul comun cu CV (*bes´dui pânâ la zori deaci ēşi. Aduserâ* ***pronču̇l*** [sic; l ss.] *vïū* – 215, 11), *prunc* este folosit în *Cod. Br.* – într-un mod fără analog în dacoromâna veche – pentru a-l desemna pe Fiul din Sf. Treime: ex. *voaō main‘te Dū6ne-*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

z´u râdicâ ***pruncūl*** *Sâu I*‹su›*s* (35, 4); *Zeūl pârin'ţilor´ noştri trimease* ***pro↑cul´*** *Lui I*‹su›*s* (31, 4).

2.1.2. Sensul «liberi» este ilustrat în PO numai în aspectul lui „genealogic" (al raportării la părinţi), nu şi în cel al nerelevanţei trăsăturii [vârstă]; coocurenţa cu *fecior* arată clar, în pasajul respectiv, că termenul specific pentru «liberi» este urmaşul lat. *fetiolus*: *Şi purceaseră* ***fečorïi*** *lu I`*‹rai›*l´ den Ramasen´ ↑ Suhōt cū6 arâ fi şase sute de mïi bărbaţi pedestri fără* ***pruncïi*** *şi muerile* (218, 3–5 de jos = E XII, 37).

2.2. *Secolul al XVII-lea*

– Atestarea lui *prunc* în secolul al XVII-lea în Ţara Românească se limitează, practic, la prezenţa lui în texte olteneşti; e extrem de rar în Muntenia propriu-zisă. Chair şi în Oltenia, *prunc* este absolut periferic în raport cu *cocon* (vezi **1.2.1.**); în Crongraful lui Moxa se întâlnesc numai două atestări: *şi le tăĭa muerile şi le ucid*å ***fečorïi*** *şi le junghea* ***pruncïi*** (325, 10 – pasaj în care relaţia dintre *feciori* şi *prunci* are acelaşi caracter ca în pasajul din PO reprodus sub **2.1.2.**); *că* ***pruncïi*** *lui Roman´ era tinerei* (336, 42–43 – coreferenţial cu ***coconïi*** 337, 3). În *Myst.*, unde concurenţa dintre *cocon* şi *copil* apare ca o trăsătură diagnostică a textelor munteneşti cu puţin înainte de jumătatea secolului al XVII-lea, *prunc* este periferic: *r´nza mueriĭ ↑ carea ĭaste* ***pruncul'*** (34^{v}, 11–12).

– În Moldova secolului al XVII-lea, *prunc* este bine atestat în textele literare, dar absent din documente. *Caz. I.* îl are pe *prunc* foarte bine atestat, cu statut de cuvânt predominant pentru noţiunea «puer»: ex. *vâdzu ↑ vis´ pre H*‹risto›*s stăn'd´ pre preastol´ ca ūn´* ***prūnc´*** *mitĭutel´* (189^{r}, 6); ***cūconïi*** *cei mici şi* ***pruncïi*** *di↑ braţele man'cilor sale* (91^{v}, 11); *pūrtâ sarcina legei vechi ↑preūnâ cu* ***pruncïi*** *ce*å *ce să nâşt*å *supt´ leage* (52^{v}, 12). În schimb, în *Pr. I. prunc* este relativ sporadic: ex. *Un´ ōm´ cu fămea*å *sa doSmind´ ↑tr-un´ aşteSnut´*: *vor´ ↑presura-ş´* ***prun'cul´*** *↑tre sine şi-l´ vor´ ōmorâ* (157^{r}, 1); *unul´ de aceşt*å [surd sau mut] *ĭaste ca şi un'* ***prunc´*** *micşor´* (162^{r}, 14). Prezenţa cuvântului *prunc* în Moldova continuă să fie totuşi atestată până către sfârşitul secolului al XVII-lea: în *Mol.*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Mold. (1650–1675), ***pruncїĭ*** (233, 12 – citat din Mt. XXI, 15) este coreferenţial cu *cucōnilōr* (233, 15); atestările continuă cu textele lui Dosoftei (*adunaţ‘* ***pruncїĭ*** *ce sug la ţâţâ* – Dos. *Par.* 264, 3) şi ale lui Cantemir. În Cant. *Div.* (1698) II, 85 se întâlnesc 4 atestări, la care se adaugă diminutivul *pruncşor*; distincţia netă între *prunc* şi *copil* pare să ateste persistenţa îndelungată în Moldova a sensului originar «spurius» al acestui din urmă cuvânt, ceea ce va fi împiedicat modificarea pe care expansiunea lui a adus-o în celelate părţi ale Dacoromaniei în lexicalizarea noţiunii «puer»: *Să nu* ***copii*** *cu socotiala fiţi, ce cu răutatea* ***pruncşori*** *să fiţi* (citat din I *Cor*. XIV, 20).

– Cel mai notabil aspect al atestării lui *prunc* în dacoromâna veche este noncoincidenţa dintre actuala lui răspândire în părţile vestice al teritoriului dacoromân şi absenţa lui din surse importante şi de mare întindere provenite din Transilvania. Cuvântul este cu totul absent din NTB; el începe totuşi să fie din ce în ce mai bine atestat în Transilvania pe măsură ce ne apropiem de anul 1700, atingând o recurenţă remarcabilă la Ioan Zoba din Vinţ (ultimul sfert al secolului al XVII-lea): ex. ***pruncїĭ*** *rămaşĭ săracĭ de altul´* (*Căr*. 278, 6 – coreferenţial cu *coconїi* 278, 4 şi cu *fečorїi* 277, 31); *ai lōr* ***prunc ĭ*** (*Căr*. 278, 25 – opus lui *fiåstri* 278, 23); ***pruncilōr*** *lōr´* (*Căr*. 278, 22 – în opoziţie cu *fїåstrilōr*).

– Judecând după absenţa lui din AC, cuvântul *prunc* – pe care l-am văzut, încă din secolul al XVI-lea (vezi **2.1.**), atestat marginal în PO – era, dacă nu necunoscut, cel puţin nesemnificativ printre lexicalizările lui «puer» în Banat la jumătatea secolului al XVII-lea.

2.3. *Secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea*

Restrângerea circulaţiei dialectale a lui *prunc* se reflectă în faptul că după anul 1700 el nu mai este atestat în Ţara Românească, iar în Moldova este atestat sporadic; singura sursă literară în care am găsit atestări (*Cănтările stelїĭ*, 1784) este un tip de text unde folosirea cuvântului poate fi considerată o reminiscenţă livrescă: ex. ***pruncul*** (140, 4 – corefernţial cu *cucon* 139, 22); *Rahila* ***pruncul*** *ѧş plănge* (140, 24); *Şi toţ* ***prunci*** [sic] *ĭ-au tăĭat* (140, 15); *patrusprăzăci mїi de* ***prunci*** (140, 16). La acestea se adaugă o atestare documentară:

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

femei îngreunate au născut fără moaşă, aŭ murit şi ele şi ***pruncĩi*** (SB LXXXIII (Moldova, 1821)).

– Cuvântul *prunc* devine, în acord cu expansiunea ce părea să se contureze către sfârşitul secolului precedent (vezi **2.2.**), diagnostic pentru Transilvania în cursul secolului al XVIII-lea. El este singurul heteronim pentru *infans* care apare în micile glosare şi manuale de conversaţie aflate la sfârşitul ambelor ediţii din *Elementa linguæ Dacoromanæ siue Valachicæ*, ceea ce pare să indice statutul lui de element diagnostic, cel puţin prin primatul pe care îl deţine în seria sinonimelor pentru «puer», într-o arie care a fost la un moment dat mai extinsă decât actuala arie vestică (vezi hărţile), incluzând Banatul şi Transilvania:

> ***prunc*** (ELD[1] 86, 10 – ~, *infans*; ELD[2] 96[2], 15 – idem);
> ***pruncii*** (ELD[1] 87, 2 de jos – *Dar celia lalti, qua:i mai ai,* ***Pruncii****, si Fameliaa?*; ELD[2] 97[1], 2 de jos – context practic identic; diferenţe de grafie).

Impunerea lui ca ceea ce poate fi considerat, la această dată, o normă lexicală în Transilvania se reflectă în caracterul absolut regulat pe care îl are în *B. Blaj* (1795), ex. ***prunc´*** (41[1], 51; 53[1], 50; 63[1], 16 de jos; 73[1], 45; 129[2], 29 – *Ĭară pre* ***pruncь*** *adusără víu*, coreferenţial cu *tinăr´* 129[1], 18 de jos şi cu *tinerel´* 129[2], 18); ***pruncĭ*** (41[1], 54; 42[1], 12; 73[1], 37, 41 etc.). Acest caracter de cuvânt tipic şi general pentru sfera noţională «puer» este confirmat de textele Şcolii Ardelene: la Samuil Micu, în *Istoria bisericească*, *prunc* este, de asemenea, recurent şi regulat, ex. *Irod* [...] *au vrut să omoare* ***Pruncul***; *S-au dus cu* ***Pruncul*** *şi cu muma lui în Egipt*; *au poruncit de au tăiat toţi* ***pruncii*** 10[r]; *au stătut deasupra căsii unde era* ***Pruncul****, unde întrând maghii s-au închinat* ***Pruncului***; *temându-se că nu crescând* ***Pruncul*** *acela să-i ia înpărăţiia* (28[v]). Acelaşi caracter îl are la Petru Maior: de exemplu, în *Istoria pentru ѧceputul Românilor ѧ Dachia* [...] (1834), atât sensul «puer», cât şi sensul «liberi» sunt bine atestate, ex. *să meargă, după poruncă, la Sighismundus împreună cu fratele şi cu* ***pruncul*** (dar *zicând că, de va naşte* ***fecior****, să vină cu* ***fiiul*** *şi cu fratele la dânsul*) (V, 6 – naraţiunea despre originea lui Iancu de Hunedoara; 5 ocurenţe); *viţa lui se va stinge, şi de la* ***pruncul*** *acesta se va înoi iarăşi* (IV, 2); *nici bătrânii cei neputincioşi, nici*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

pruncii *nu rămân scutiţi*; *lăcuitorii dachi cu muerile, cu* ***pruncii*** *şi cu toate ale sale*; *cu mueri şi cu* ***prunci*** *cu tot au fugit din Dachia*; *care scăpare a dachilor cu muerile şi cu* ***pruncii***; *cei rămaşi ai dachilor cu muerile şi cu* ***pruncii*** (I, 4); *cât necum vreunii bărbaţi, ci nici mueri, nici* ***prunci*** *nu au mai rămas în Dachia* (I, 6) etc.

– De asemenea, *prunc* ajunsese, la începutul secolului al XIX-lea, un cuvânt tipic pentru Banat – ceea ce este o schimbare considerabilă, dacă ne raportăm la atestarea lui precară în această regiune înainte de 1700 (vezi **2.1.** şi **2.2.**). La Ţichindeal, în *Fabule* (1814), cuvântul *prunc* este net majoritar în raport cu ceilalţi termeni prin care se exprimă sensul «puer»:

prunc (Ţich. *Fab*. 162, 6, 12);

pruncĭ (Ţich. *Fab*. 72, 6 – *foarte rău običaĭu ĭaste a spărĭå pre ~ de micĭ*; 170, 5 de jos – *să mă duc maĭ de grabă ↟ casă, că mă aşteaptă bïeţiĭ ~*);

pruncïĭ (Ţich. *Fab*. 59, 4 de jos – *↟să ~ cum ↟ĭ vedea, ↟cepea a striga, ascunşĭ find după garduriĭ*; 94, 10 de jos – *Să nu ↟văţăm dară pre ~ nostri* [sic] *din tinereaţe moličunea ĭubirilor de dulceţĭ*; 160, 2 – *pre ~ ceĭ micĭ dară foarte tare să-ĭ păzim de toată minčuna*; 166, 6 de jos – *~ şi featele maĭ vârtos când sânt avuţĭ şi de părinţĭ de bun neam*);

pruncilōr (Ţich. *Fab*. 60, 1 – *ca să scape de râsul şi de batjocura ~*; 71, 8 – *să dea ~ săĭ de bun neam şi bună creaştere*).

La Ţichindeal găsim şi diminutivul *pruncuţiĭ* 139, 11 pentru accentuarea ideii de fragilitate a fiinţei aflate în primii ani ai vieţii, ca şi derivatul corespunzător lat. *infantia*:

pruncíe (Ţich. *Fab.* 160, 6 – *deacă din ~ se ↟vaţă aceale, ↟ toată vïѧţa nu se pot desvăţa*).

3. Cuvântul *poroboc* în dacoromâna veche

3. 1. *Secolul al XVI-lea*

Spre deosebire de termeni discutaţi în paragrafele precedente, cuvântul *poroboc* a avut în dacoromâna veche un foarte pronunţat grad de individualizare dialectală, fiind specific în secolul al XVI-lea pentru

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Banat şi cuprinzând după 1600 părţile învecinate ale Transilvaniei de sud-vest – arie convergentă cu Banatul şi prin alte trăsături dialectale.

Cuvântul *poroboc* este net majoritar în PO (38 de ocurenţe) pentru exprimarea sensului «puer» (cel mai frecvent) şi a sensului «liberi»; cele două sensuri se contopesc în acest cuvânt, în care trăsătura [vârstă] este frecvent anulată, astfel că el desemnează în multe situaţii o persoană care în modul cel mai evident a depăşit stadiul *infantia*: ex. *eu şi* ***porōbocūl*** *mearge-vō6 acolo* (70, 6–7 de jos); *nu slōbozi mâna ta pre* ***poroboc´*** *neci-l supâra* (71, 9–10 de jos – episodul pregătirii pentru jertfa lui Isac); în opoziţie cu 6 ocurenţe ale lui *fecior*: ex. *Ĭa-ţi* ***fečorūl*** *cel´ ūnūl născut´ al tău Isac´* (70, 8–9); *n-ai cruţat´ ūnui* ***fečor´*** *al tău pentru Mine* (71, 7–8 de jos); *n-ai cruţat´* ***fečorului*** *tău cel´ ūnūl* (72, 3–4); *şi acest´* ***poroboc´*** *era cu* ***fečorïi*** *Vilheei şi a Zilfeei a muerilor´ tătâni-său* (126, 3–4 de jos); ***porobocūl*** *nu poate veni de la tată-său* (157, 8–9 de jos); *Chizeaş´ m-a6 băgat´ derept* ***porobocūl*** *tătâni-mïeu* (158, 8 de jos – episodul negocierii pentru venirea lui Veniamin; consecvent); *şi cănd´* ***porobocūl*** *se-ară fi mărind´ duse-l feateei lu Faraōn´ şi fu ei ⸗ loc´ de fečor´* (183, 10–11 – episodul naşterii lui Moise; recurent).

3.2. *Secolul al XVII-lea*

– După 1600, *poroboc* continuă să fie un termen specific pentru Banat; l-am notat în *Prop.* (cca 1630), unde apar două ocurenţe în fragmentul apocrif *Cântec la Crăciun* (evocare a episodului naşterii Mântuitorului): *por'bocß* (136, 4); *porobocul* (136, 5).

– Atestarea lui masivă în secolul al XVII-lea se datorează însă statutului pe care îl are în Transilvania de sud-vest. În NTB (1648), recurenţa lui este impresionantă: *poroboc* deţine evident statutul de cuvânt tipic pentru lexicalizarea noţiunii «puer», fiind nu exclusiv, dar net predominant în raport cu termenii semantic echivalenţi (folosit inclusiv cu referire la pruncul Iisus). La fel ca în PO (vezi **3.1.**), departajarea sensurilor «puer» şi «liberi» este dificilă, deşi într-un mod diferit: în măsura în care acoperă un sens genealogic, *poroboc* desemnează în textele transilvănene din secolul al XVII-lea descendenţi puţin înaintaţi în vârstă: *Şi cănd' să ⸗plurâ ōpt' zile să tae* ***porobocul'*** *⸗pregĭur' şi chemarâ numele Luĭ I*‹su›*s* (68^{r}, 10–11 de

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

jos); *Ĭarâ* ***porobocul´*** *creştea şi să ↑tărïå ↑ D‹u›hul‘, şi să ↑plea de ↑ţelepţïe* (69ʳ, 1–2); *şi vindecă* ***porobocul‘*** *şi–l‘ deade tătâni-său* (80ᵛ, 8–9 de jos); *Atuncea adusărâ cătrâ Ēl´* ***porobocïi,*** *să-ş‘ pue mănile spre ēĭ, şi să sâ roage; ĭarâ ūcenicïi certa pre ei. Ĭarâ I‹su›s zise lăsaţ´* ***porobocïi*** *şi nu-ĭ ōprireţ´ pre ēi a veni cătrâ Mine* (25ʳ, 5–8); *Ĭarâ carïi măncarâ ēra patru mïe de ōameni, fără mueri şi fără* ***porobōci*** (21ʳ, 1–2). Cuvântul se regăeseşte, deşi nu cu recurenţa pe care o favorizează conţinutul epic al *Noului Testament*, în *Ps. B.* (1651) – ***porobocïi*** (30ʳ şi urm. – Psalmul XVIII, 7; glosat pe margine *neştiutorïi*); *Tănărul´ cu fečoāra şi* ***porobocul´*** *sugătorĭu cu bătrănul´ cărun‘tu* (174ʳ, 2 de jos).

În ciuda expansiunii pe care a avut-o în aria sud-vestică, cuvântul *poroboc* nu pare a fi supravieţuit aici după secolul al XVII-lea; după cum am văzut (vezi **2.3.**), atât Banatul, cât şi Transilvania de sud-vest, au cunoscut după 1700 o expansiune numai în parte previzibilă a lui *prunc*, care a „acaparat” sferele noţionale «puer» şi « liberi ».

4. Cuvântul *copil* în dacoromâna veche

4.1. *Secolul al XVI-lea*

Singurul sens cu care cuvântul *copil* este atestat înainte de 1600 este sensul extrem de specific «spurius», prin care acest cuvânt se opune net, în faza celor mai vechi texte, seriilor lexicale pentru «puer» şi «liberi»; pătrunderea lui în domeniul lexico-semantic configurat în jurul acestor două noţiuni este o inovaţie posterioară anului 1600.

– Cu acest sens specific fazei celei mai vechi a dialectului dacoromân, cuvântul este atestat în Moldova – aria în care sensul primar pare a se fi conservat, de altfel, mai multă vreme decât în celelalte regiuni –, într-un tip de text care este, printr-o fericită coinicidenţă, cel mai potrivit pentru fixarea locului său real în lexicul dacoromânei vechi, fiind o pravilă care descrie condiţiile de legitimitate sau nonlegitimitate ale unei naşteri: LP (1581) – două atestări: *copil´* (accentul pus cam între slovele o şi p, mai aproape de aceasta din urmă): *Ē de nū se va şti nice va* [*şti* tăiat] *vïe brßbat cū nūsâ chïamâ-se ~* (259ʳ, 5–7); *Ĭarâ ~ cei ce se nasc´ di cūrvïe nū mârg´ toţ‘ pre ō ūrmâ* (259ᵛ, 4). *S*trâns împletită cu ideea de non-legitimitate conţinută în sensul «spurius» pare a fi o folosirea cu

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

totul specială a lui *copil* în legătură cu robi ţigani, atestată documentar o singură dată în secolul al XVI-lea, dar extrem de bine reprezentată în documentele din secolul următor: Suceava, 1597 – *Eu, Pătraşco Păturniche, fac mărtorie cu această mică cărţulie, cum amu avut o* ***ţigancă*** *la mănăstire de Bistriţă. Deaci ne-am tocmit de bunăvoia noastră între vlădica Agafton, episopul de Roman, deaci mi-au dat o* ***ţigancă****, anume Frăsina, şi un* ***copil*** *On*[*o*]*frei* (DÎR CVII 199, 1–4).

4.2. *Secolul al XVII-lea*

4.2.1. Sensul oiginar al cuvântului *copil* continuă să fie atestat în anumite surse chiar după apariţia incontestabilă a sensului neutru, în virtutea căruia *copil* a intrat în relaţie de sinonimie cu termenii mai vechi pentru «puer», extinzându-se în mod spectaculos în detrimentul lor. În Moldova, aproximativ în aceeaşi epocă în care *copil* este folosit cu sensul «puer» în *Pr. I.* (vezi **4.2.2.**), folosirea lui cu sensul «spurius» ne întâmpină în opoziţia lexicală *copil – fecior* din Ur. *Let.*: *Domnind Alixandru vodă ţara venit-au cu oaste* ***fiiu****-său, Bogdan vodă. Însă aşa zic că n-au fostu Bogdan vodă* ***ficior*** *cu cununie, ci* ***copil*** *lui Alixandru vodă* (29, 7 – *Vă leatul 6962 avgust 2*).

4. 2. 2. Încă de la începutul secolului al XVII-lea, cuvântul ***copil*** apare fără conotaţiile depreciative legate de legitimitate şi de apartenenţă socială. Cea mai timpurie atestare a lui ca sinonim al lui ***cocon*** este într-un tip de context în care sensul genealogic este prezent împreună cu trăsătura [vârstă], iar relaţia de sinonimie cu *cocon* este neîndoielnică:

– Oltenia, 1620 – *era prins´ un´ năravˊ rău de toţi ōameniı şi de mueri şi de* ***copiı*** (Moxa 321, 19 – coocurent cu ***coconi*** 321, 22).

Începând de pe la jumătatea secolului al XVII-lea, intrarea lui ***copil*** în seria *cocon – prunc* (*– poroboc*) este atestată în toate cele trei provincii istorice româneşti:

– Cele mai multe atestări ale lui *copil* cu sensul generalizat (eliberat de orice conotaţie socio-juridică) «puer» provin din Ţara Românească, unde apar în diverse texte, apărute în diverse tiparniţe munteneşti de-a lungul secolului al XVII-lea: *Myst.* (1651) – 5 atestări: *toţi* ***copiiı̃*** *cănd*ß *se nasc*ß *au acel păcatˋ* (3^{v}, 7); *naşii să nu laşˋ să fie* ***copii*** *mici* (18^{r}, 6); *nu le opreaşte a nu se botezā pentru* ***copilulˋ*** *ce*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

va vrea să `‹e› *nascâ* (34[v], 11–12; 35[r], 10; 42[r], 15); ÎL (1652) – extrem de frecvent (peste 45 de ocurenţe numai în primele 125 de pagini); variaţie liberă evidentă cu ***cocon***: *Pentru că* ***copilu****l, cându-l bagi în scăldătoare, să caute spre răsărită* (Glava 143); *Pentru ce închipuiaşte când desfaşă* ***copilul*** (Glava 144); *Pentru ce închipuiaşte întoarcerea carea întorc* ***copilul*** *spre apus* (Glava 145); *Pentru crucile* ***coconului****, ce închipuesc şi tunderea şi scutecile ceale noao cu carele-l îmbracă* (Glava 148); *Pentru cei ce să botează, să-i ungă cu sfântul şi marele mir; şi scăldătoarea ce închipuiaşte, şi când să se boteaze* ***copilul*** (Glava 149); CÎ (1678) – atestat atât cu sensul «puer» (2 ocurenţe: *c´ndu-şi bătea joc´ de d¥nsul´ nişte* ***copii*** *cetatea Vefulïeĭ* (102[r] bis, 24); *că eşind´ doaō ursoi din‘ luncă, au ōmor´t´ dentr-´nşi patruzeci şi doĭ de* ***copïi*** (102[r] bis, 27), cât şi cu sensul «liberi» (*să vănzâ pre d¥nsul´ şi pre muărea şi* ***copiiī*** *lui* – 13[r], 8); Cant. *Ist.* (ultimul sfert al secolului al XVII-lea; copie primii ani ai secolului al XVIII-lea) – 2 atestări, numai cu sensul «liberi»; în afara oricărei concurenţe: *cu6 au* [*u* ss.] *acel părat aşa lesne a rădica at´ta sumă şi noroade de ōamenī, cu case, cu* ***copiĩ****, aşezaţī pre aceaste locuri* 45[r], 4 de jos; *luundu-a şi muerile şi* ***copiiĭ*** (77[v], 2 de jos). Gradul de generalizare pe care îl atinge *copil* către sfârştul secolului al XVII-lea în BB poate fi considerat reprezentativ pentru „triumful” acestui cuvânt în norma muntenească. În capitolul XXI al *Genezei*, de exemplu, apare o singură dată cuvântul *prunc* (*Cine va povesti luĭ Avrram‘ că apleacă* ***prun‘cul‘*** *Sar‘ra?* – 14[1], 17–18), de câteva ori – dar numai în sintagme cu genitiv sau cu posesiv – cuvântul *fecior* (*Şi văzân‘d´ Sar‘ra pre* ***fečorul‘ Agareĭ*** *egh√p‘teaneniĭ carele să născuse luĭ Avraam‘ jucân‘du-se cu Isaac‘* ***fečorul‘ ēi*** (14[1], 22–24, cf. însă *Avraa6 ēra de 100 de ani cân‘d´ i s-au născut‘ luĭ Isaac‘* ***fiĭul‘ luĭ*** – 14[1], 13–15), faţă de *Pentru că am‘ nă`cut‘* ***fečor´*** *la bătrâneaţile meale* – 14[1], 18–19), dar cuvântul recurent este *copil*; cuvântul *cocon*, care pare a fi vut o poziţie deosebit de puternică în Muntenia până către jumătatea secolului al XVII-lea (vezi **1.1.** şi **1.2.**), este cu desăvârşire absent din întregul text al *Genezei*: *Şi crescu* ***copilul‘*** *şi să ţăr‘că* (14[1], 19–20); *Nu fie nain‘tea ta greu*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

pentru ***copilʻ*** *şi penʻtru slujʻnică* (14[1], 30–31); *şï-ĭ puse pre ūmărʹ şi* ***copilulʻ*** *şi o goni pre dânʻsa* (14[1], 38–39); *Şi să fărʻşi apa denʻ foale şi lepădă* ***copilulʻ*** *su;tʻ ūnʹ bradʹ* (14[1], 18–20 de jos); *Nu voĭu vedea moaSтea* ***copilului*** *míeu, şi şezu ѧpotrivă de deparʻte, şi strigânʻdʹ* ***copilulʻ*** *plânʻse* (14[1], 14–16 de jos) etc.

– Deşi atestările moldoveneşti sunt considerabil mai reduse decât cele munteneşti, deplasarea lui *copil* în câmpul semantic «puer» este atestată şi în Moldova cu puţin înainte de jumătatea secolului al XVII-lea: *copilʻ* (*Pr. I.* 156[r], 14: *şi acolå au găsitʹ pre unʹ ~ şi l-au ucisʹ de-au muritʹ*; e vorba de un somnambul); în Ur. *Let.*, atestările sensului «puer» sunt destul de numeroase (vezi însă **4.2.1.**): *Obiceaiu au turcii, în al patrulea an să ia a zeacea din* ***copii****, parte bărbătească, ca să să adaogă pururea slujba împărăţiei* (74, 7 – *De împărăţiia turcilor şi de începutul lor* [...]); *că în locul acela ce dau ei* [popoarele balcanice de sub stăpânirea turcească] ***copii****, noi sântem datori să fim gata de oaste în toată vremea* (74, 11).

Cuvântul *copil* apare şi în documente ca o lexicalizare incontestabilă a noţiunii «puer», folosit absolut şi incluzând sensul «inscius»: *Deci Vasili au adus mărturii, pe Drăgan, şi pe Bârgău de Abeşti, şi pre Andreica de Mereşti, şi pe popa Lupul de Ionăşeani şi au mărturisit cum au cumpărat Petrigana şi Mihăilă o parte de ocină din Mereşti, în dzilele lui Ştefan vodă, în domniia dentăi. Deci noi am socotit că aceaste mărturii a lui Vasili* ***pre aceaia vreame*** *au fost neşti* ***copii tineri ce n-au ştiut ei de ispravă*** *cumu-i rândul aceii ocine* (DRH. A XXVII/139, 134, 4 şi urm.; contextul marchează, după cum se observă, un reper temporar şi o ignoranţă cu privire la statutul juridic al unei moşii, prin care se indică două trăsături semantice incluse în noţiunea lexicalizată prin *copil*).

– Cam în aceeaşi perioadă cu atestările cele mai timpurii ale sensului «puer» în cele două principate române extracarpatice, inovaţia tranziţiei de la «spurius» la «puer» este atestată şi în Banat: *kopil* (*Puer* AC 71, 6 de jos); forma *kopilandru* de pe rândul următor este glosată *idem* şi urmată de *kopilash. Puellus* (AC 71, 4 de jos).

Trebuie spus că modul în care *copil* şi-a consolidat poziţia în sistemul sinonimelor pentru noţiunea «puer» este într-o mare măsură

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

confuz, în sensul că textele oferă indicaţii care nu se acordă foarte bine unele cu altele. Într-o epocă în care documentele din ambele principate extracarpatice indică o proeminenţă a termenului *cocon* (e drept, în condiţiile foarte speciale în care „substanţa epică" din materialul documentar favorizează folosirea cuvântului în sens genealogic, lăsând extrem de puţin loc pentru sensul absolut), iar termenul *copil* este puternic conotat social într-un mod care nu este decât o modificare în ultimă instanţă nesemnificativă a sensului său originar, sursele extracarpatice par să indice o fixare a lui *copil* ca heteronim pentru *puer*. Sistemul glosărilor din AC, reprodus mai sus, ne-ar îndemna să conchidem fără ezitare că toate conotaţiile depreciative ale lui *copil* se şterseseră în Banat în jurul anului 1650 (adică extrem de devreme în raport cu prima atestare a lui *copil* cu sens „neutru" în Muntenia). Totuşi, pe rândul 3 de jos al paginii 71 din AC se află o a doua intrare *kopil*, deasupra căreia sunt adăugate trei litere indescifrabile pe fotocopie (editorul textului le-a interpretat *czo*, Chivu 2009, p. 149), şi care are glosa *Spurius. nothus*, „transferând" cuvântul în sfera semantică (*spurius, -a, -um* „bâtard. Terme de la langue du droit" Ernout-Meillet, s.v.) în care îl fixează opoziţiile terminologice pe care le întâlnim în textele juridice din Ţările Române şi pe care le regăsim în alte surse. Care va fi fost motivul acestei adăugiri din AC este destul de greu de spus. Faptul că ea apare după trei forme din aceeaşi familie lexicală, glosate fără ezitare ca echivalente ale lat. *puer* şi ale derivatului său diminutival, sugerează o stabilitate semantică în raport cu care redefinirea ar trebui pusă pe seama unei reminiscenţe erudite, fiind plauzibil ca autorul să nu fi ignorat tradiţia de folosire a lui *copil* cu sensul «spurius» în limba română, în ciuda faptului că în varianta dialectală cunoscută şi consemnată de el acest sens nu mai era recunoscut în mod spontan.

Cuvântul *copil* are însă o întrebuinţare cu totul specială în documentele emise în ambele principate extracarpatice de-a lungul secolului al XVII-lea; folosirea lui aproape perfect regulată cu sensul «puer», dar cu referire la robi ţigani, pare să fie o exploatare, sub o formă specială, a conotaţiei depreciative pe care o implică sensul primar «spurius», adică o deplasare a deprecierii din zona non-legitimi-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

tăţii în cea a apartenenţei socio-etnice. Această întrebuinţare este atât de frecventă în documente, încât impresia este de folosire a cuvântului cu valoarea unui termen juridic (adică exact aşa cum a fost în latină, după Ernout-Meillet, s.v. *spurius*, termenul corespunzător celui mai vechi sens al lui *copil* în româneşte):

– *au dat Vladul peharnic domnu nostru* ***un copil de ţigan*** *anume* [loc alb în original], *fiiastrul lu Găină ţiganul, carele au fost făcut de ţiganca lu Găină cu alt ţigan al Vladului peharnic* (DRH. B XXX/13, 19, 4–6);

– *pentru o ţigancă, anume Nastasiia ţiganca cu toate fétele şi Gavriil* ***ţiganul cu copiii lui*** *şi Sofroniia ţiganca* (DRH. B XXX/149, 195, 7–8);

– *un* ***ţigan****, anume Vasilie cu ţiganca lui şi* ***cu copiii lui*** *câţi va avea* (*ibidem*, 196, 16–17);

– *i-amu vândut domnielui un* ***copil de ţigan****, anume Tudor, feciurul Niculii ţiganul, ţiganul postelnicul*‹u›*i Drosolui, carelea au făcut cu o ţigancă a vistiariul*‹u›*i Ghirghi, cu Anca ţiganca Curchesă* (DRH. B XXX/230, 276, 2–5);

– *o* ***Ţigancă*** *de pe Ceaureşt*ĭ*, care a* [sic] *fost după un* ***Ţigan*** *al dumnealuĭ Pitaruluĭ Ilie, cari aŭ făcut dinpreună 4* ***copiĭ*** *şi eŭ am împărţit* ***copiiĭ*** *cu Pitarul: 2 am luat eŭ şi 2 dumnealuĭ* (SB LXIX (Moldova, 1699; emitent Nicolae Costin) 105, 7);

– *Iar pentru un* ***copil*** *al luĭ Ion* ***Ţiganul*** (SB LXX (Moldova, 1700) 107, 8);

– *Ion* ***Ţiganul*** *a* [sic] *avut nişte* ***copiĭ*** *cu acea* ***Ţigancă*** (*ibidem*, 107, 11);

– *dar aŭ murit şi* ***Ţiganca*** *şi* ***copiiĭ*** *aceia cu totul* (*ibidem*, 107, 12).

Derivatele de la *copil* au în materialul documentar o distribuţie identică; corespondentul feminin *copilă* este folosit pentru a reda noţiunea «puella» cu referire la clasa robilor ţigani:

– [...] *cum să se ştie că i-am vândutu o* ***copilă de ţigan****, anume Mariia, fata Neacşii ţigancii* (DRH. B XXXIII/130, 126, 3–4);

– *şi i-oĭu da şi un* ***copil de Ţigan*** *şi o* ***copilă de Ţigan*** (SB LIX (Moldova, cca 1680) 88, 3 de jos),

iar diminutivul *copilaş* introduce o nuanţare în privinţa vârstei în interiorul aceleiaşi clase:

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– *iar Ion* ***Ţiganul*** *a* [sic] *luat acum o* ***Ţigancă*** *a noastră, şi cu aceia are vre-o 2* ***copilaşĭ*** *mititeĭ* (SB LXX 107, 15 – document caracterizat prin recurenţa lui *copil*, vezi mai sus).

În cazurile, destul de rare, în care cuvintele *copil* şi *cocon* sunt coocurente în acelaşi document, diferenţa de distribuţie şi faptul că niciunul dintre ele nu poate fi substituit prin celălalt sunt extrem de clare:

– *Adecă eu, Drosul postelnic ot Bralosteţi, scris-am zapisul mieu ca să fii de mari credenţă la mâna jupânul‹u›i Ghirghi vistier, păntru să se ştie că i-amu vândut domnielui un* ***copil de ţigan****, anume Tudor, feciurul Niculii ţiganul, ţiganul postelnicul‹u›i Drosolui, carelea au făcut cu o ţigancă a vistiariul‹u›i Ghirghi, cu Anca ţiganca Curchesă. Şi i-am vândut domnie lui de a me bunăvoe, fără nice o silă. Şi l-amu vândut derept 2 600 de bani gata, ca să fie domnielui de moşii şi* ***coconilor*** *domnielui în vec* (DRH. B XXX/230, 276, 1–8);

– [...] *cum să se ştie că i-am vândutu o* ***copilă de ţigan****, anume Mariia, fata Neacşii ţigancii, de zeastrele meale de la tată-mieu. Şi o am vândutu de a mea bunăvoie, dereptu ughi 12, ca să fii moşie şi* ***coconilor*** *şi nepoţilor* (DRH. B XXXIII/130, 126, 3–6).

Situaţia inversă, care ar consta în excluderea termenilor necunoscuţi depreciativ din contextele care conţin semnificaţia «inferioritate socio-etnică», nu poate fi defintită foarte exact; pentru cuvântul *fecior*, cel puţin, nu funcţionează nicio astfel de limitare distribuţională:

– *păntru că i-am datu pre Dumitru* ***ţiganul ficiorul*** *lu Cernei să fie al mănăstirei moşie stătătoare ohabnică, că am vândut pre Cernei cu ceaia* ***feciori*** (DRH. B XXX/208, 251, 2–4);

– *i-amu vândut domnielui un* ***copil de ţigan****, anume Tudor,* ***feciurul Niculii ţiganul****, ţiganul postelnicul‹u›i Drosolui, carelea au făcut cu o ţigancă a vistiariul‹u›i Ghirghi, cu Anca ţiganca Curchesă* (DRH. B XXX/230, 276, 2–5);

– *Însă am dat o* ***ţigancă****, anume Anca, cu* ***feciorul*** *ei Ion* (DRH. B XXX/231, 277, 10–11);

– *şi au vândut ai săi derepţi* ***ţigani****, anumea: Cârstea ţiganul şi cu ţiganca lui, anume Mirla, şi cu* ***feciorii*** *lui, anume Condrea şi Ivan, şi*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Măriia, şi Eftimiia şi Nastasiia, toţi ***feciori*** *Cârstei* (DRH. A XXVII/ 369, 356, 5–7);

– pre acei ţigani ce mai sus scrie: Cârstea ***ţiganul*** *şi cu muiarea lui, Mirla, şi cu toţi* ***feciori‹i›*** *lor ce mai sus scrie* (*ibidem*, 357, 1–2);

– i-am dat dumisal‹e› un ***ţâgan****, anume Daiul zlătariul,* ***feciorul*** *lui Toader Fălciianului ci-au fostu faur, şi cu doi* ***feciori****, anume Tăutul şi Ghiorghie, să-i fie dumisal‹e› ţâgan‹i› şi robi, şi moşâie în veaci* (DRH. A XXVII/378, 362, 2–5);

– am vândut un ***ţigan****, anume Neachita,* ***fecioriul*** *Condrii, şi i l-am vândut dumisalea, lui Isariu jicniceriul cel mare* (DRH. A XXVII/473, 453, 3–4).

În comparaţie cu limitarea extrem de strictă a folosirii cuvântului *copil*, pe care o atestă un număr considerabil de documente – în sensul că, în ciuda apartenenţei la sfera noţională «puer», acesta se asociază în mod extrem de regulat cu o anumită clasă socială, constituită întotdeauna, în condiţiile istorice specifice ţărilor române, de una şi aceeaşi etnie (robi ţigani) –, atestarea derivatului *copilărie* cu referire la însăşi clasa boierească introduce un dezacord destul de greu de explicat. Fenomenul ne întâmpină, totuşi, într-un document în care cuvântul *copil* este folosit, cu o recurenţă puţin obişnuită, exclusiv pentru a desemna un copil din clasa robilor; este adevărat că documentul în chestiune nu apelează la cuvinte din sfera noţională «puer» în asociere cu clasa boierească (acest lucru ne-ar ajuta să stabilim modul şi limitele reale ale funcţionării opoziţiei lexicale), ci numai la cuvinte din sfera noţională «filius / filia»:

a. Frecvenţa lui *copil* în DRH. B XXX/352 (Târgovişte, 15 decembrie 1645; document domnesc) atinge o cifră puţin obişnuită (10 ocurenţe) pentru un singur document, explicabilă prin faptul că referentul constituie însuşi obiectul litigiului şi ca atare termenul se repetă în scopul preciziei juridice a formulării:

– ca să le fie lor un ***copil de ţigan****, anume Oancea ţiganul* (383, 5);

– Pentru că acestu ***copil de ţigan*** *ce scrie mai sus, fostu-l-au cumpărat Ivan şifariul dempreună cu jupuneasa* [sic] *lui, Mariia şifăreasa încă până au fost viu. Şi încă l-au fostu cumpărat pre acestu* ***copil de ţigan*** *cu tat-său şi cu ş-alţi fraţi ai lui, tot sălaşul deplin* (383, 6–10);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– Deci acestu ***copil de ţigan****, ce scrie mai sus, venitu-se-au în partea jupâneasei Mari‹i›i şifăresei cu alte moşii şi ţigani* (383, 18–19);

– şi i-am dat şi acestu ***copil de ţigan****, ce scrie mai sus, ca să-i hie pomeana ei deplin* (383, 25–26);

– sculatu-se-au jupuneasa Vlădaia, f a t a lu Ivan şifar, dempreună cu bărbatul ei, Tudor Piteşteanul, pentru acestu ***copil de ţigan****, ce scrie mai sus, ca să-l ia de* [la Oancea] *logofăt şi de la jupuneasa lui, Mariia, căci au fostu alţi fraţi ai* ***copilulu‹i›*** *la dânşâi* [ş]*i zicând să-i dea altu* ***copil de ţigan*** *schimbu* (383, 7–11 de jos);

– Şi am dat domnia mea Oancei logofăt şi jupuneasei lui Mari‹i›i, ca să ţie cu pace acestu ***copil de ţigan****, ce scrie mai sus, cum i l-au dat jupâneasa Marii şifăreasa* (383, 2 de jos–384, 1);

– Iar jupuneasa Vlădaia, f a t a lu Ivan şi[fariul] *şi bărbatul ei, Tudor Piteşteanul, mai mult treabă să n-aibă cu acestu* ***copil de ţigan*** *ce scrie mai sus* (384, 3–4).

b. Derivatul *copilărie* este folosit cu referire la una dintre cele două persoane aflate în litigiu pentru robul ţigan, şi anume fiica de suflet a jupânesei care cumpărase, împreună cu soţul ei, robul:

– Deaci, cându au fostu acum, l-au dat zeastre f i e -sa, Mari‹i›i, jupâneasa Oancei logofăt şi să-i fie şi pomenă pentru sufletul ei, căce că Mariia, jupâneasa Oancei logofăt, fost-au dată de sufletu jupuneasei Mari‹i›i şifăreasei, crescută de dânsa încă den ***copilăriia*** *ei şi botezată pre numele ei până o au şi căsătorit acum şi o au înzestrat ca pre o f a t ă a ei* (383, 21–25).

c. După cum se poate observa din exemplele pe care le-am transcris (şi în care am subliniat cuvintele respective), documentul la care ne referim prezintă cuvintele *fată* şi *fie* în variaţie liberă şi cu aplicaţie la ambele persoane feminine implicate în proces (fiica de suflet şi fiica din căsătorie); alt cuvânt pentru noţiunile «puer» sau «heres», cu referire la clasa boierească, nu se află în acest document.

Situaţia întrucâtva deconcertantă din documente, comparată cu ceea ce ne indică textele literare contemporane cu ele în privinţa folosirii cuvântului *copil*, ne îndreptăţeşte să conchidem cu suficientă fermitate că uzul documentar reprezintă o valorificare specială a sensului primordial pe care l-a avut în limba română cuvântul de care ne

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

ocupăm, un fel de terminologizare a lui, dincolo de care se întrevede deja, atât prin întrebuinţările cantitativ minoritare de felul celor pe care le-am semnalat în documente, cât şi prin ceea ce ne arată în această privinţă textele literare, poziţia cuvântului *copil* în lexicul limbii române actuale.

4.3. *Secolul al XVIII-lea–începutul secolului al XIX-lea*

Apariţia documentară a lui *copil* ca sinonim al lui *cocon* trebuie socotită excepţională înainte de 1700; emanciparea lui *copil* de trăsătura [inferioritate socială] cu care pare a se fi specializat în limbajul juridic şi administrativ pe care îl reflectă documentele şi de restricţiile distribuţionale care derivă de aici trebuie plasată după această dată: *bucatele lor* [= ale unor mârzaci] *le-a dat în pradă, muierile,* ***copiiĭ*** *în robie* (SB LXXIII (Moldova, 1729) 112, 12).

În textele literare, *copil* continuă să fie folosit potrivit tradiţiei care se fixase deja în secolul al XVII-lea (vezi **4.2.2.**); îl întâlnim în Ţara Românească: *Atuncea cunoscură că iaste om rău Stroe şi-l pedepsia şi mari şi mici, şi-l batjocoriia şi muieri şi* ***copii*** (LC 195, 5); *şi luō̆ moaşa* ***copilul*** *şi-l duser´ la biserica lui Amon* [...] *şi-i puse´ numele Alexandru* (*Alex.* 1799 166, 16 – coreferenţial cu ***coconul*** 13); *micu* ***copilu*** *tău* [sic] (*Alex.* 1799 166, 32 – în tâlcuirea visului regelui Filip) şi în sud-vestul Transilvaniei: *avea şapte mueriĭ, dară* ***copiĭ*** *n-au avut; şi au rugat pre D*‹u›*mn*‹e›*zeu ca să-ĭ dea* ***copii*** (*Sind.* 1802 188, 7–8); *şi pre* ***copil*** *l-au lăsat la tatăl său* (*ibidem*, 189, 23); *ostaşul şedea ⅄ casă, şi copilul dormea* (*ibidem*, 189, 24); *să păzască casa şi pre* ***copil*** (*ibidem*, 189, 26); *ĭ-au părut că au mâncat pre copil* (*ibidem*, 189, 33); *veade pre copil dormind nevătămat* (*ibidem*, 189, 35). Regularitatea cuvântului *copil* «puer» în textul *Sindipei* tipărite la Sibiu în 1802, în condiţiile în care de-a lungul secolului al XVIII-lea se vede a se fi constituit în Transilvania (şi în Banatul vecin) norma lexicală *prunc* (vezi **2.3.** şi mai jos), trebuie considerată rezultatul unei puternice influenţe a variantei literare munteneşti.

Fixarea lui *copil* cu sensul «puer» în aria dialectală în care, judecând după atestările din AC (vezi **4.2.2.**), cuvântul respectiv avea, la începutul secolului al XIX-lea, o vechime de cel puţin un

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

secol şi jumătate, pare totuşi îndoielnică dacă ţinem seama de situaţia din *Fabulele* lui Ţichindeal, unde pare a fi fost nevoie de „glosarea” prin sinonime:

> *şi văzând aci ūn* ***copil*** *(****prunc*** *sau* ***cocon****) formos la faţă, şi ager la minte, apoi cerându-l de la tatăl său* [...] (Ţich. *Fab.* 162, 5–7).

Comparată cu păstrarea sensului «spurius» la Ureche (vezi **4.2.1.**), fixarea lui *copil* «puer» la cronicarii moldoveni mai târzii este remarcabilă: *audzindŭ doamna lui Ieremie vodă, avândŭ încă rămas un fecior* ***copil*** *foarte mic, anume Bogdan vodă* (Cost. *Let*. 177^{r}, 9); *ĭară doamna au fostŭ după unŭ agă turcŭ, până la moartea sa. Bogdanŭ vodă* ***copilul*** *iară în turciie s-au săvârşit* (*ibidem*, 179^{r}, 3 de jos); în celebra povestire XXXIX din *O samă de cuvinte*, cuvântul *copil* este de asemenea folosit ca o lexicalizare cât se poate de regulată a noţiunii «puer»: ***copil*** *tânăr au purces de la casa lui la Ţarigrad*; *cu dânsul s-au mai luat un* ***copil*** *de turcu*; ***copilul*** *cel de turcu au muncit la un agă* (Nec. *Cuv*. ms. 53, 198^{v}–199^{r}).

Târziu, după jumătatea secolului al XVIII-lea, cuvântul *copil*, a cărui folosire în documente a fost, după cum am văzut, extrem de limitată, pătrunde şi el în formula solemnă de întărire pentru a exprima sensul «liberi» (vezi **1.2.**); credem că această modificare a caracterului unei formule, pe de o parte, şi a restricţiilor distribuţionale extrem de severe ale cuvântului *copil*, pe de altă parte, trebuie privită în contextul altor modificări profunde în câmpul lexical de care ne ocupăm în acest sudiu, în speţă al regresului lui *fecior* în favoarea lui *fiiu* şi al extinderii derivatului *fiică* în detrimentul lui *fie*, fenomene observabile în suretul „scos” în anul 1765 după un document de la Vasile Lupu:

> *– Drept aciia, toate aceste di mai sus scrisă ca să li fie lor cu tot vinitul, lui, şi* ***copiilor*** *lui, şi nipoţâlor, şi strănipoţâlor lui şi a tot neamul lui* (DRH. A XXVII⁄63, 72, 1–3).

După 1700 începe să fie atestat un alt sens al lui *copil*, în care pare sensibilă conotaţia [inferioritate socială], transpusă în specializarea lui pentru a desemna o realitate specifică organizării curţii

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

domneşti din Ţările Române, un fel de replică a pajilor din curţile apusene. Este vorba de cunoscuta sintagmă *copil de casă*:

– *Acestea mi le-a spus un* ***copil din casă*** (SB LXXIII (Moldova, 1729) 112, 6 de jos);

trebuie notat că această folosire specială se întâlneşte în acelaşi document în care este folosit *copil* cu sensul «puer» (vezi mai sus).

5. Cuvântul *făt* în dacoromâna veche

Singurul cuvânt moştenit în mod incontestabil din latină, folosit pe scară largă încă din latina clasică – deşi nu cu sensul «puer», ci cu acela mult mai general de «rezultat al procreaţiei» (pus, după cum pare să rezulte din informaţiile oferite de Guţu 1983, s.v. *fetus*[2], rareori sau chiar excepţional în legătură cu un individ uman) –, care a circulat în dacoromâna veche ca un sinonim al larg răspânditelor *cocon* şi *prunc*, a fost *făt*; în ciuda „primatului" istoric pe care îl deţine în raport cu celelalte sinonime din serie, *făt* este încă din faza celor mai vechi texte o raritate lexicală, ceea ce pare să indice un regres timpuriu şi accentuat în concurenţa cu derivatul diminutival anteromânesc **fetiolus* (vezi **6.**). Spre deosebire de *fecior*, *făt* nu a circulat niciodată (în măsura în care se poate trage o concluzie fermă dintr-un număr extrem de mic de atestări) cu sens genealogic (şi ca atare nu a intrat în sinonimie cu *fiĭu*); toate ocurenţele lui în dacoromâna veche exprimă sensul «puer»: *fât*‘: *če voĭu naşte, ōare ~, ōare* ***fatâ***, *voĭu ⸗china Svi*‹n›*ţiei Tale* (*Caz. I.* 5ᵛ, 22); *Deči Petrß luâ muåre şi fâcū cu nūsâ ūn´ ~ şi ō* ***fatâ*** (90ᵛ, 10).

După cum se vede din exemplele transcrise, corespondentul feminin al lui *făt* – larg răspânditul în toată istoria limbii române şi pe toată întinderea teritoriului dacoromân *fată* – poate apărea în corelaţie cu el în exprimarea opoziţiei de sex în câmpul semantic «puer». În ciuda acestei corelaţii formale (parţial şi semantice), între termenii perechii *făt* – *fată* există un profund decalaj istoric, nu numai sub raportul viabilităţii şi al răspândirii geografice, ci şi sub cel al poziţiei pe care fiecare a ajuns să o ocupe în câmpul semantic «puer»/«heres», deoarece *fată* apare încă de la cele mai vechi atestări ca un cores-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

pondent regulat al lui *fecior* şi, în concordanţă cu această relaţie, ca o expresie regulată a sensului genealogic «filia», având asupra reflexului românesc al lui *filia* o predominanţă de acelaşi grad cu cea pe care *fecior* o are asupra reflexului lui *filius* (vezi **6.1.2.**, **6.2.2.**).

II. Termeni cu sensul predominant «heres primæ generationis» în dacoromâna veche

Dacoromâna veche a avut un sistem destul de complex de termeni pentru «heres primæ generationis», incluzând termeni nespecializaţi pentru redarea opoziţiei de sex (în speţă cuvântul general dacoromân *f e c i o r*, care este însă, graţie genului gramatical, asociat regulat unui referent masculin şi, ca urmare, sinonim regulat al lui *f i i u*, dar care poate suferi totuşi neutralizarea opoziţiei de sex – accidental la singular şi regulat la plural, unde se comportă ca un corespondent perfect al lat. *liberi* –) şi termeni specializaţi pentru redarea opoziţiei de sex, şi ei general dacoromâni, anume *f i i u* şi *f a t ă.*

6. Cuvântul *fecior* în dacoromâna veche

6.1. *Secolul al XVI-lea*

6.1.1. Caracteristică perioadei incipiente a scrisului românesc este folosirea lui *fecior* cu sensul absolut «puer», relativ bine atestat în textele evanghelice, unde pare chiar să existe o predominanţă de ansamblu a lui *fecior* asupra lui *cocon* (vezi **1.1.**): ex. *Şi conʻteni lui I*‹su›*s şi ēşi de*↑ *el´ drac´ şi se vinʻdecâ* ***fečorūC*** *de*↑ *časūC acela* (CT 36^{v}, 1–3 de jos); *atunʻce aduserâ cătrâ Ēl´ ū*↑ ***fečor´*** *să pūe mâna spr-inʻsūC şi să se roage* [...]. *Lăsaţi* ***fečorïi*** *şi nū apârâ lōS să vïe cătrâ Mine* (CT 40^{v}, 12–17); *rămase I*‹su›*s* ***fečor´*** ↑ *Ïēr*‹u›`‹a›*lim´ şi nu precepu Iōsif´ şi mūma Lui* (CT 117^{r}, 6–8). Pe lângă folosirea lui în contexte în care sensul absolut «puer» este mai presus de orice îndoială, cuvântul *fecior* are, în cele mai vechi traduceri evanghelice, particularitatea de a fi coocurent şi coreferenţial cu *prunc* şi/sau *cocon*; în anumite pasaje din CT, de exemplu, alternanţa între *fecior*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

şi termenii din seria I este remarcabilă: ex. şi *chemâ I*‹su›*s* ***prun'cūC*** *şi-C puse ↑ mijloc* [k ss.] *de ei, şi zise derep't´ grâesc´ voaō că să nū vâ ↑toar'set´ şi să fiţi ca* ***fečorïi*** *nū veţi mear'ge ↑trū ↑părâţïå cerĭului. Acela ce se va smeri ca* ***prūncūC*** *acesta, acela* åste *mai mare ↑părâţïå cerĭului.* konec´ sõbÓ. *Cela amu ce va prïimi* ***fečor´*** *aşa ↑ nūmele Mïeu, Mine prïimeaşte* (CT 37^{v}, 12–20); *şi adūserâ cătrâ El´* ***coconïi*** *să se atingâ de Ēl´. Ē ūcenicïi oprirâ cine-i adūserâ. Văzū I*‹su›*s nu ōgodi şi zise lōr´: Lăsaţi* ***fečorïi*** *să vie cătrâ Mine şi nū oprireţi lōrß că acestora e ↑părâţïå lū Dūmnezeū* [...]. *Cine nū va prïimi ↑părâţïå lū Dūmnezeū ca* ***coconïi*** *n-aū a veni ↑trū* å (CT 91^{r}, 4–13). Relaţiile de sinonimie în care intră *fecior* folosit în sens absolut includ, în dacoromâna veche, cuvântul *tânăr*, care pe lângă sensul actual «iuuuenis» pare a păstra din sensul pe care îl avea în latină *tener* nuanţa «de vârstă fragedă», ilustrată de raporturile de coreferenţialitate care apar nu o dată în CT şi care se vor regăsi şi mai târziu în texte din alte zone ale Dacoromaniei. De exemplu, pasajelor din CT 37^{v} şi CT 91^{r} transcrise mai sus, reprezentând episodul aducerii copiilor la Mântuitorul, din *Evanghelia* după Matei, respectiv Marcu, le corespunde în *Evanghelia* după Luca o formulare în care *fecior* este coreferenţial cu *tânăr*: *adūserâ cătr-ânsul´ şi* ***tinerïi*** *de Ēl´ să se atingâ. Văzurâ ūcenicïi ōprirâ lō S. I*‹su›*s chemâ ēi zise: Lăsaţi* ***fečorïi*** *să vïe cătrâ Mine şi nu apârareţi lōS* [...] *de nū veţi prïimi ↑părâţïå lu Dūmnezeu ca* ***fečorïi*** *nū veţi avea a ↑tra ↑tru* å (CT 161^{r}, 8 de jos – 161^{v}, 2). Tot în *Evanghelia* după Luca apare perechea *tânăr – fecior* pentru desemnarea pruncului Iisus în ieslea Betleemului: *şi aflarâ Marïå şi Ïōsif´ şi* ***tănârūC*** *zăcând´ ↑* åsle. *Văzurâ, spūserâ de cuvin'te ce-au grâit´ lōS de acel´* ***fečor´*** (CT 115^{r}, 2–5 de jos). Raporturile de coocurenţă şi de coreferenţialitate în care intră cuvântul *fecior* în versiunea coresiană a traducerii româneşti a Evangheliei se regăsesc, fireşte, în copia fidelă a lui Radu din Măniceşti; de exemplu, *fečorïi* (RM 99^{r}, 5) este coreferenţial cu *coconïi*, iar aceeaşi formă de pe fila 173^{v}, 6 este coreferenţială cu *tinerïi* (173^{v}, 4–5); *fečor´* (RM 124^{v}, 12) este coreferenţial cu *tân´rul* de pe rândul precedent.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Acest mod de folosire a lui *fecior*, ale cărui atestări provin, în cea mai mare parte, din textele coresiene (CT în primul rând), este totuşi o particularitate supradialectală a dacoromânei din secolul al XVI-lea, deoarece se întâlneşte şi în ES: *şß cunteni lui I‹su›s. Eş´ dentr-ăns´ şß fu sănăto` **fečorul´** dentr-acela ča`* (ES 63[r], 7–10) (otrok´ în versiunea slavă de pe coloana paralelă); *atunce aduseră la Dăns´ **prunč´** cum´ se pue mănule pre ei şß se facă m‹o›l‹i›tva. Ūcenici‹i› Lui cunteniå lor´. I‹su›s El´ dzïse: Lasaţ´ **fečorii** şß nu le aparaţ´ a veni la Mïne că acelora ĭaste ↟paraţïa cerului* (ES 71[r], 1–10 de jos) (dTMtïi în versiunea slavă de pe coloana paralelă); *şß **fečori‹i›** striga ↟ besereca greind´ Ōsanna fiĭul´ lui David´* (ES 79[r], 5–8 de jos) (otrok¥ în versiunea slavă de pe coloana paralelă). Prezenţa cuvântului *fecior* în sens absolut într-un text bilingv ca ES oferă, în plus, şansa de a arăta că o astfel de folosire nu se datorează unei traduceri automate, deoarece indicaţiile din paranteze dovedesc că în traducere s-a folosit cuvântul *fecior* pentru cuvinte slave diferite, dintre care unul, otrokß, este, aşa cum am arătat deja (vezi, de exemplu, **1.1.1.**), echivalat de Miklosich numai cu lat. *puer*.

Echivalenţa semantică a lui *fecior* cu termenul actual *copil* se reflectă şi în faptul – excepţional, totuşi, printre atestările lui *fecior* «puer» – că opoziţia de sex este neutralizată, cuvântul putându-se aplica şi unui copil de sex feminin: *că avea ō fatâ ūna **fečor´** de↟tăi era lui fata, ca de doisprâzeace ani* (CT 134[r], 3–5 de jos) (la fel în RM 144[r], 12). Opoziţia dintre *fecior* şi *fată*, pereche care corespunde perfect, în documente, perechii «filius» – «filia» (vezi **6.2.2.**), nu este niciodată neutralizată la singular în materialul documentar; ea se neutralizează la plural, unde *feciori* poate desemna urmaşi de ambele sexe (frecvent) sau chiar numai de sex feminin (excepţional).

Întrebuinţarea lui *fecior* într-un sens absolut pur, adică în absenţa oricărei referiri la actul naşterii sau la (unul din) părinţi – aşa cum se vede în anumite pasaje evanghelice, cum sunt cele transcrise mai sus –, este totuşi o raritate între tipurile distribuţionale în care apare cuvântul chiar şi în cele mai vechi texte; în afara versiunilor evanghelice, el nu se mai întâlneşte, practic, decât în pasajele citate din Evan-

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

ghelie pe care le conţin alte texte bisericeşti, ex. *Vine steaōa stătu desupra iō ēra* ***fečorul´*** (CL 7^{v}, 13); *şi tū* ***fečor´*** *proroc´ de sūs´ chema-te-veri* (CP 312^{r}, 2–3) (citat din Luca I, 76; la fel în CP^{1}; textul slav de pe r. 1 de jos al filei 311^{v} este şters şi corespondentul lexical al lui *fecior* nu se vede). În cele mai multe cazuri, deşi desemnează în mod neîndoielnic o persoană umană de tipul «puer», *fecior* include o raportare la actul naşterii şi la părinţi, ocupând astfel un loc intermediar între noţiunile «puer» şi «filius»; aceasta din urmă reprezintă conţinutul semantic al lui *fecior* în majoritatea covârşitoare (mai potrivit spus, cvasitotalitatea) a atestărilor din toate epocile şi din toate regiunile (vezi **6.1.2.**, **6.2.** şi **5.3.**). Tipul intermediar între sensul «puer» şi cel genealogic apare în contexte ca: *nū e bine să åi pâinea* ***fečorilōS*** *să dai câinilōS* (CT 33^{r}, 11–12); *nu e bine a luva pita de la* ***fečor´*** *şß se arunc´ cănilor´* (ES 55^{r}, 2–4 de jos) (çådΣm´ în versiunea slavă de pe coloana paralelă); *mân'câtori ēra ca cinci mïe de bâr'baţi, fârâ muēri şi* ***fečori*** (CT 31^{r}, 4–6); *patru mïe barbaţi foră muer‹i› şß* ***fečor´*** (ES 56^{v}, 2 de jos – 57^{r}, 1) (d™tei în versiunea slavă de pe coloana paralelă); *mūmâ de* ***fečori*** (CP 224^{r}, 2) (çåd™ în versiunea slavă intercalată; *fecior* şi în versiunile CP^{1} şi CP^{2}). În LP, *fecior* este folosit uneori ca un corespondent perfect al lat. **fetiolus* (vezi şi mai jos), adică în corelaţie cu actul naşterii, dar fără nicio legătură cu sensul «filius», folosirea absolută reflectându-se în plan formal prin absenţa genitivului sau a posesivului cu care se asociază aproape regulat sensul «filius»: *åarâ* ***fečorūl´*** *bolnav´ de va mūri nebotedzat´* (208^{v}, 12); *åarâ* ***fečorūl´*** *de va mūri necūmenecatū* (208^{v}, 14); *åarâ* ***fečorūC*** *de va naşte bolnav´ şi va vrea să mōarâ nebotedzat* [t ss.] (208^{v}, 15–16); aceste forme apar în partea exclusiv românească a *Pravilei* şi ca atare nu pot fi puse în legătură cu forme slave din seria *puer*.

În sens absolut, independent de raportarea la actul naşterii şi la părinţi, mai este întrebuinţat *fecior* în traducerea pasajului din Vechiul Testament numit în versiune modernă *Cântarea celor trei tineri*: *Căntecele sf‹i›nţilor´ 3* ***fečori*** **(**CP 302^{v}, 16) (la fel în CP^{2}; trïex´ otrok´ în textul slav intercalat); *Căntecele sf‹i›nţilor´ trei* ***fečori*** **(**CP 307^{v}, 2) (la fel în CP^{1}; trex otrok´ în textul slav intercalat); *e ѧgerul´ Domnului*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

deştinse depreūnâ cu Azarïa ***fečorii*** *cuptorŭu* (CP 306[r], 2–4 de jos) (la fel în CP[1]; çêdïø [sic, cu ê, nu cu å] în textul slav intercalat).

6.1.2. Toate tipurile de surse din secolul al XVI-lea (documente şi texte religioase din toate categoriile pentru care dispunem de exemple) arată în modul cel mai clar cu putinţă că, în ciuda a ceea ce se justifică prin conţinutul semantic al diminutivului latin **fetiolus* (< *fetus*[2] «făt, rod al pântecelui, nou-născut, copil» – Guţu 1983, s.v.), cuvântul *fecior* a ajuns să aibă încă înainte de 1600 un sens majoritar genealogic, comportându-se în cele mai multe cazuri ca un sinonim perfect al lui *fiĭu* < lat. *filius*.

Spre deosebire de situaţia din documentele posterioare anului 1600 (vezi **6.2.2.**), pluralul *feciori* cu sensul «liberi» este singurul termen care se întâlneşte în documentele secolului al XVI-lea pentru exprimarea acestei noţiuni:

– în tiparele de întărire solemnă a dispoziţiei documentare (10 atestări):

– Dece i l-am dat, ca să-i fie direpţ ţîgan dumisale şi ***feciorilor*** *dumisale şi nepoţilor şi strănăpoţilor dumisale* (DÎR XCIV 185, 6–7);

– Iar Arbănaşul să fie volnic cu scrisoarea noastră să stăpînească moşia în pace, de acum cu ***feciorii*** *i cu nepoţi‹i› lui* (DÎR XII 105, 1–3 de jos);

– în afara tiparelor de întărire (4 atestări):

La moartea sa ş-au lăsat casa, muiarea şi ***feciorii*** *săi să-i fie grije şi milă* (DÎR LXXXIX 181, 3–4).

Cea mai puternică dovadă a intrării lui *fecior* într-o relaţie de sinonimie perfectă cu *fiĭu* este fluctuaţia între aceste două cuvinte, care în anumite surse atinge o remarcabilă intensitate. Ea se poate observa şi în documente în contexte de mică întindere. Preferinţa evidentă pentru cel dintâi termen al perechii este o caracteristică regulată a dacoromânei vechi:

5 Răspunsu: au zis împăratul şi tot soborul şi svatul, păntru vitejie ce au făcut Mihail voevo(da) şi destoinic am zis să fie Mihaiu voievod craiu şi ***fiiu-său*** *iară craiu*;

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

6 Răspunsu: Zis-au împăratul să însoare pre Pătraşco-vodă şi să-i dea din ruda împăratului, care-i va fi voie, şi să-l facă ***fecior*** *al împăratului şi să fie al împăratului* (DÎR XXXII 127, 1 de jos–128, 3).

Tipul de alternanţă prezent în documentele din secolul al XVI-lea – a cărui ilustrare nu este, ca urmare a puţinătăţii materialului, foarte relevantă prin aspectul cantitativ, dar care va deveni astfel după 1600, o dată cu înmulţirea considerabilă a documentelor româneşti (vezi **6.2.2.**) – este confirmat de situaţia din textele literare. Chiar şi textele în care există o bună atestare a lui *fecior* cu sensul absolut «puer» oferă exemple de variaţie liberă între *fecior* şi *fiĭu* în sintagmele cu genitiv de tipul: *şi lūō Pâtru şi amân'doi* ***fečorii lū Zevedeŭ*** (CT 59^{v}, 2–4); *Ïacōv´ şi Ïōann´,* ***fečorïi lu Zevedei*** (CT 123^{r}, 10–11); *şi Natanail´ ce era de ↟ Cana Galileĭului, şi* ***fečorūC lu Zevedei*** (CT 233^{v}, 6–8 de jos), faţă de *mūma* ***fiilōS lū Zevedeŭ****, cu* ***fečorii lui*** (CT 43^{r}, 1–2); *muma* ***fiĭului lu Zevedei*** (CT 65^{r}, 11–12); *şi naintea Lui mer'gea Ïacōv´ şi Ïōann´,* ***fiii lu Zevedeŭ*** (CT 92^{v}, 6–8 de jos); *au nū e Acesta* ***fečorūC al' celui*** [sic] *Aū mūmâ-i-se cheamâ Marïå ē fraţii Lui Ïacōv´ Ïōsif´ şi Simon´ şi Iūda* (CT 29^{v}, 6–9 de jos), faţă de *nu åste Acesta* ***fiĭuC lu Ïōsif´*** (CT 121^{r}, 10–11; 196^{r}, 13–14) (*nū; Ïōsïf´*); *aflat-am´ I*‹su›*s* ***fiĭuC lu Ïōsif´*** *ce e de↟ Nazaref´* (CT 183^{v}, 11–12).

Cea mai bună ilustrare a intensităţii pe care o atinge variaţia liberă dintre *fecior* şi *fiĭu* încă din epoca în care cel dintâi păstrează sensul absolut «puer» o oferă însă comparaţia dintre versiunile *Psaltirii* în secolul al XVI-lea. Gradul de recurenţă pe care îl are lexicalizarea noţiunii «filius» în *Psaltire* fiind extrem de ridicat, comparaţia permite o distincţie foarte netă între texte cu *fiĭu* predominant şi texte cu *fecior* predominant, ca şi constatarea la fel de netă că această distincţie nu corespunde în nici un caz vreunei opoziţii dialectale, deoarece sunt separate prin preferinţe lexicale opuse textele, altminteri extrem de asemănătoare lingvistic, PS şi PH, de exemplu (ceea ce arată că opţiunea pentru unul din termenii perechii *fecior – fiĭu* este o opţiune de traducere; PS şi PH se raportează, fiecare, la versiuni sensibil diferite ale traducerii *Psaltirii*), în condiţiile sinonimiei perfecte dintre cele două cuvinte. Cuvântului *fecior*, care este

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

aproape regulat în PH în toate pasajele în care versiunea românească modernă a *Bibliei* are *fiu* (ex. *fečor´* 100^{v}, 14 = CXV, 7; *fečorul´* 69^{r}, 7–8 = LXXIX, 18; 73^{v}, 9 = LXXXV, 15; *fečori* 14^{r}, 2–3 = XVII, 49; 28^{r}, 7 = XXXII, 11; 44^{v}, 5 = LII, 3 etc.) îi corespunde în mod la fel de regulat în PS (şi în CP, care reprezintă o versiune de traducere identică cu PS) *fiĭu* (ex. *fii* PS 30, 4; CP 16^{r}, 2 de jos = X. 4; PS 31, 2; CP 17^{r}, 5 =XI, 1; PS 34, 9; CP 19^{r}, 10 = XIII, 2; PS 42, 3 de jos; CP 24^{r}, 7 = XVI, 14 etc.). În aproape toate cazurile de corespondenţă regulată *fecior* (PH) – *fiĭu* (PS, CP), cuvântul corespunzător din textul slav este – după se poate vedea din pasajele slave intercalate din CP – syn´, corespondentul vechi slav al lat. *filius*.

Chiar şi în pasaje în care corespunde v. sl. otrokß (vezi **6.1.1.**) şi nu v. sl. synß, *fecior* exprimă în mod incontestabil sensul «filius», ca în *cum´ se se ѧple ce era dzïs´ de Ïsaia pr‹oo›roc* [k ss.] *greind´* [:] *ĭaca* ***fečorul´*** *Mïu Cela ce L-am´ ales´ preĭubitul´ Mïu spre El´ bïne va sufletul´ Mïu* (ES 36^{v}, 3 de jos–37^{r}, 5) (otrok´ în versiunea slavă de pe coloana paralelă).

6.2. *Secolul al XVII-lea*

6.2.1. Supravieţuirea folosirii lui *fecior* cu sensul absolut «puer» după anul 1600 se reduce la atestările lexicografice de tipul ***Ficsor***. *Filius. Puer* (AC 45, 11) – glosare care indică predominanţa sensului genealogic, dar care este întrucâtva răsturnată de ordinea echivalărilor diminutivului ***Ficsurel***. *Puellus. Filiolus* (AC 45, 12), unde se vede că valoarea diminutivală „împinge" sensul absolut pe primul plan, ca o consecinţă logică a sensului «mic» inclus în orice diminutiv. În rest, raportările lui *fecior* la o persoană de vârstă fragedă sau chiar la un nou-născut sunt întotdeauna corelate cu marcarea descendenţei: *Acesta Leu, pentru că nu făčå* ***fečori****, el´ ţinu pănâ la a patra muåre* (Moxa 335, 25); *născu-se* ***fečor´*** *de* Elena, *fata lui Roman´* (Moxa 336, 25); *şi mai vărtos´* ***fečorūlui*** *celuå ce ĭaste vinovat´ morţei părintelūi sâu* (*Caz. I.* 9^{r}, 17).

6.2.2. Atestarea lui *fecior* cu sensul genealogic «heres primæ generationis» atinge, pe ansamblul atestărilor dacoromânei vechi, o cifră copleşitoare, absolut incomparabilă nu numai cu a oricărui alt cuvânt din câmpul semantic care ne interesează, dar chiar depăşind însumarea

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

atestărilor tuturor celorlalte cuvinte luate împreună. În documente pare să existe o preferinţă pentru *fecior* în detrimentul lui *fiiu* în cele două tipuri de tipare care ne întâmpină de sute şi sute de ori: cel al *autodesemnării* ca actant principal (*eu, X, **feciorul** lui Y*) sau ca implicat în tranzacţia documentară împreună cu urmaşii lui imediaţi (*eu, X, împreună cu **feciorii** mei*) şi cel al *heterodesemnării,* în sensul apelului destul de curent la formula *X cu **feciorii** lui* pentru desemnarea unor persoane secundare implicate în tranzacţia documentară:

– *Adecă eu Bratul, **feciorul** lu Neguleci ot Cândeşti, scriiu şi mărturisesc cu acesta la mieu zapis* (DRH. B XXX/305, 343, 1–2);

– *Adecă eu, Udrea comisul, **feciorul** răposatului Hrezii vornicului, scris-am şi mărturisescu cu acesta al meu zapis* (DRH. B XXX/237, 286, 1–2);

– *Adecă eu, Voico den Bucureşti, **ficiorul** lu Vişan din Bucureşti, scriu şi mărturisescu cu acesta la mieu zapis* (DRH. B XXX/246, 296, 1–2);

– *Adecă eu, Vâlcan, **feciorul** Brii ot Golani scris-am şi mărturisescu cu acesta al mieu zapis* (DRH. B XXX/345, 376, 1–2);

– *Adecă eu, Todosie, **feciorul** Stancăi, nepotul lui Filip din Fiţingheşti, scriiu şi mărturisescu cu cest zapis al mieu* (DRH. A XXVII/27, 33, 1–2);

– *Adecă eu, Jerian, **ficiorul** Petrii, nepot Tă‹m›pii o‹t› Cătănaşi, scriu şi mărturisescu cu acestu zapis al meu* DRH. A XXVII/88, 93, 1–2);

– *Adecă eu, Lupul, **feciorul** lui Toader Boţ, şi Ursul, frate-mieu, şi Gheorghi, nepotul nostru, **feciorul** surorei noastre, Măgdălinei* (DRH. A XXVII/111, 117, 1–2);

– *Adecă eu, Dumitraşco, **feciorul** Ghicăi, nepotul lui Romăşcel, însumi pre mine mărtorisescu cu estu zapis al meeu* (DRH. A XXVII/209, 191, 1–2);

– *Adică eu, Dragma, jupâneasa lu Ilie postelnic din Gropşani şi cu **ficiorii** miei şi eu, Laţco postelnic cu **ficiorii** mei, scriem şi mărturisim cu acesta al nostru zapis* [...] (DRH. B XXX/222, 268, 1–2);

– *Adecă eu, Paţa cu **feciorii**, scris-am noi acesta zapis la mâna Borcei vornecul* (DRH. B XXX/226, 273, 1–2);

– *Adecă eu, popa Şerban ot Drăgoieşti pă Mostişte ot sudstvo Ilfov, împreună cu **feciorii** mii: Dima i Sava i Oprea scriem acesta la nostru zapis* (DRH. B XXX/231, 277, 1–2);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– Adecă eu, Stanciul postelnic ot Dâlga, dâmpriună cu ***feciorii*** *mii, Mitrea postelnic i Hamza postelnic i Mihart postelnic scris-am şi mărturisim* [...] (DRH. B XXX/236, 285, 1–2);

– Adecă eu, Stan den Gropşani şi cu ***feciorii*** *miei, anume Datco şi Petco şi câţi Dumnezeu îm va mai da* (DRH. B XXX/302, 341, 1–2);

– Adecă eu, uncheaşul Vladul Norocea cu ***feciorii*** *mei cu toţi, anume cu Oancea şi cu Dragomer şi cu Nedealco şi cu Radul, scriem şi mărturisim cu acesta al nostru zapis* (DRH. B XXX/346, 377, 1–3);

– Adecă eu, Loghina şi ***feciorul*** *meu, Orăş, înşine mărturisim cu cest zapis al nostru* (DRH. A XXVII/82, 88, 1–2);

– Dămu-ţi ştire că domniei meale s-au jeluitu sluga noastră, Drăgan, ***feciorul*** *cămăraşului din Căbiceani, şi nepotu-său, Pătraşco Berciul aprodul* (DRH. A XXVII/205, 188, 2–4);

– Adec‹ă› eu, Tudora, şi cu ***ficiorii*** *miei, cu Miron şi cu Alecsa* malßi, *Fata Anasii, nepoata ii Romănăsea, strănepoata a lui Ivaşco Bobici, însum‹i› pre min‹e› scriu şi mărturisescu cu acest zapis al mieu* (DRH. A XXVII/224, 204, 1–3);

– ca să aibă pace această mănăstire de către Iordachi, ***feciorul*** *lu Trufanda vistier, nepot lu Pano vistier* (DRH. B XXX/319, 353, 6–7);

– Apoi Petrea cliucer, ***feciorul*** *lu Aslan dvornic, socotindu că aceste sate sântu cu stăpân şi nu-i vor fi cu pace* [...] (DRH. B XXX/343, 371, 1–2 de jos);

– Acela vad i-au fost cumpărătură de la Lupul şi de la Ursul, ***feciorii*** *lui Toader Boţ, şi de la Gheorghie, nepotul lor,* ***feciorul*** *Măgdălinei, şi de la Mănăilă, şi Ionaşco, şi Nastasiia şi de la alţi nepoţi a lor,* ***feciorii*** *Ilcăi şi a Protasiei* (DRH. A XXVII/112, 118, 4–6);

– Şi la această tocmeală a noastră se-au tâmplat mulţi megiiaşi şi oameni buni mărturie, anume: jupânul Gherghe Botezatul ot Piteşti i jupânul Ivan Cortofleşul ot tam i Dumitraşco i Necula, ***feciorii*** *jupânului Ivan Cortofleş ot tam* [...] (DRH. B XXX/346, 377, 9–12);

– cum au venit înaintia noastră Costantin, ***ficiorul*** *lui Avram din sat din Tomeşti* (DRH. A XXVII/25, 29, 4–5);

– Deci noi, văzind pre Costantin, ***ficiorul*** *lui Avram, vânzindu aciastă direaptă moşie ce mai sus scrie* (*ibidem*, 29, 10–11);

– dându-i lui Costantin, ***ficiorul*** *lui Avram din Tomeşti, bani gata câţi mai sus scrie* (*ibidem*, 29, 17–18);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– *Într-această tocmală s-au prilejit: Partenie călugărul şi Ionaşco, nepotul lui Necorici, şi Lupul,* ***feciorul*** *lui Mihăilă* [...] (DRH. A XXVII/27, 33, 7–8).

Existenţa unui număr de documente care păstrează, printre alte formule sau rudimente de formule slave, formula autodesemnării prin substantivul slav s¥nß «filius» (ocurent în mod regulat, acolo unde textele vechi româneşti îl păstrează netradus, în varianta grafică abreviată snÓß, pe care editorii DRH o transliterează de obicei *snă*; transliterarea *sin*, mai rar întâlnită, pare să corespundă unei forme slave neabreviate) arată că *fecior* constituia în dacoromâna veche un heteronim al lui s¥nß care, cel puţin în documente, este preferat cuvântului monosemantic *fiiu* într-o măsură covârşitoare.

– *Adecă eu, Opri spătărelul* ***ot*** *Vaideel,* ***snă*** *Stăneslav* ***ot tam****, scris-am acesta al meu zapes ca să fie de mare credenţă* [...] (DRH. B XXXIII/120, 118, 1–2);

– *6 boiari adevărători pre răvaşe domneşti, anume:* ***ot*** *Cepari, Ivaşco clucer* ***i ot*** *Stoeneşti Preda Dolofanul* ***i ot*** *Corbeani, Neagoe logofăt şi Ivaşco,* ***snă*** *Datco vornic* ***i ot*** *Sălătruc, Stroe roşul* ***i*** *Pârvul ca să caute şi să adevereze* (DRH. B XXXIII/145, 140, 1–3 de jos);

– *Adecă eu, Mirica postelnic,* ***snă*** *Nedealco Boleniul, scris-am acesta al meu zapis* (DRH. B XXXIII/153, 147, 1–2);

– *Scris-am eu, Stoica Mogoş* ***ot*** *Ştefănişti, al miu zapis, ca să fii di mari cridinţă la mâna jupânului Iordachi postelnic,* ***snă*** *jupan Trufanda postelnic, cum să si ştii că i-am vândut* [...] (DRH. B XXXIII/158, 154, 1–3).

Echivalenţa lui *fecior* cu slavul s¥nß, care este oricum în afară de orice îndoială, se poate vedea în varierea modalităţilor de autodesemnare într-unul şi acelaşi document, de la cea prin *fecior* în formula iniţială la cea prin *sin* în semnătură:

– *Adecă eu Drăghici,* ***feciorul*** *lu Ţearălungă de Cârligaţi* (DRH. B XXXIII/140, 136, 2–3);

– *Eu, Drăghici,* ***sin*** *Ţarălungă* ***ot*** *Cârligaţi* (*ibidem*, 137, 16).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Deşi preferinţa pentru cuvântul *fecior* în acest tip de context rezultă din nişte date numerice care nu lasă nicio umbră de îndoială în această privinţă, ea nu implică excluderea totală a sinonimului *fiiu*:

– *Adecă eu, Dumitru stolnic ot Vârâţi, dempreună cu* ***fiiu****-mieu, Stanciul postelnic, scris-am şi mărturisim* [...] (DRH. B XXX/298, 335, 1–2);

– *Adecă uncheaşul Oprea Ciocârlă cu* ***hie****-meu, cu Frătiica şi cu* ***hie****-meu, cu Drăgan ot Cocul şi eu, uncheaşul Radu cu* ***hie****-meu, Oancea şi cu* ***hie****-meu, cu Marin şi cu Radul ot Prişie scriem şi mărturisim* (DRH. B XXX/317, 351, 1–3);

– *scris-am acesta la mieu zapis să fie de mare credenţă la mâna jupâneasei Cherei şi a* ***fiiu****-său, lu Todoran ot Aninoasa* (DRH. B XXX/322, 355, 1–2);

– *Adecă eu Ilisaft*[a]*, fata lui Preabici log*‹o›*f*‹ă›*t, şi cu* ***fii‹i›*** *miei, Ioviţă şi Dabij*‹a›*, şi cu featele meale, anum*‹e› *Arvasiia şi Afteniia* (DRH. A XXVII/130, 128, 1–2);

– *am dat şi am întărit boiarinului domniei meale credincios Gavrilaş log*‹o›*f*‹ă›*t şi* ***fiiului*** *dumisal*‹e›*, lui Velicico, pre acel sat şi pre acele vii* (DRH. A XXVII/183, 171, 3–5 de jos);

– *Aceastea le-am dat şi le-am dăruit dumisale, Cârstei vătavului de târg de Iaşi, pentru sufletul* ***fiiului*** *mieu, răpăosatul Obreajie* (DRH. A XXVII/459, 437, 7–8).

Cuvântul *fecior* are o recurenţă de un grad extrem de ridicat şi în zapisele de rumânie, în care sunt enumerate persoanele implicate juridic în document, în calitate de rumâni, împreună cu urmaşii lor imediaţi. Tiparul este, ca urmare a unor condiţii istorice recunoscute, specific documentelor din Ţara Românească, unde este ştiut că aservirea ţărănimii a avut în cursul secolului al XVII-lea o amploare mult mai mare decât în Modova. În acest tip de documente, recurenţa lui *fecior* este în mod sensibil (deasupra oricărei nevoi de calcul statistic) fără analog în toată dacoromâna veche:

– [...] *den hotar până în hotaru, cu toţi rumânii. Însă rumânii, anume: Stan,* ***feciorul*** *lu Marco i Burnea şi cu frati-său, Dragomiru,* ***feciorii*** *lu Stoian i Voico cu 3* ***feciori*** *şi cu* ***feciorii*** *lor i Gogol cu* ***feciorii*** *lui. Şi iar am mai vândut mări*‹i›*i sale nişte rumâni fără moşie, anume:*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Iano cu ***feciorii*** *lui anume Ivaşco i Stan i Costandin i Şărban cu* ***feciorii*** *lui anume Stoica i Tatul i Ivan i Drăgan i Stănimiru, drept bani gata, ughi 338* (DRH. B XXX/237, 286, 5–9);

– Adecă eu Vasilie, ***feciorul*** *Cârstei, fratele lui Agapie, scris-am acesta la mieu zapis să fie de mare credinţă la mâna Radului logofătul Dudescul ca să se ştie cându au fostu acum în zilele domnu-nostru, Io Mateiu Basarab voievod, iar eu Vasilie m-am vândut Radului logofăt rumân cu un* ***fecior*** *al mieu, anume Stanciul, fără ocină şi cu* ***feciori***‹i› *ce-mi va mai da Dumnezeu* (DRH. B XXX/296, 334, 1–335, 2);

– Şi rumânii încă să se ştie, na ime: Tatomir cu 2 ***feciori*** *i Lupul c-un frat*‹e› *şi cu 1* ***fecioru*** *şi Barbul cu 3 fraţi,* ***feciorie*** *Bărbuleţului şi cu* ***feci*‹o›*rii*** *lor i Câlţe cu frate-său Stan,* ***feciorii*** *lu Bolan i Cârste cu 2* ***feciori*** *i Muşatu cu 2* ***feciori*** *i Şiuia cu 1* ***fecior*** *i Stanciul cu 1* ***fecior*** *şi* ***feciorii*** *Stanciului Bolan i* ***feciorii*** *Stăniei, anume: Stan i Ion cu* ***feciorii*** *lor şi alţi rumâni* (DRH. B XXX/298, 335, 1 de jos–336, 5);

– Adecă noi, satul Bărbuieştii ot sudstvo Argiş, pre nume: Vitan cu fămeaea mea cu 1 ***fecior****, Drag*‹o›*mir i Ion cu fămeaea mea i Precopie cu fămeaea mea cu 1* ***fecior****, Stan i Stan Brătea cu fămeaea i Stoichiţa cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Stanciul i Badea cu fămeaea i Sin cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Stan i Vladul cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Sava i Albul cu fămeaea i Manea cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Micul i Lazăr cu fămeaea i Micul cu fămeaea cu 3* ***feciori****, Dumitru i Albul i Oancea i Tudosie cu fămeaea i Dragomir, snă Albul cu fămeaea i Radul, snă Stancu fămeaea cu 1* ***fecior****, Oprea şi Dragomir, snă Tudosie cu fămeaea i Cazan cu fămeaea cu 2* ***feciori****, Ion i Oprea i Bucşa cu fămeaea i Oprea cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Oprea i Albul cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Badea i Stan cu fămeaea i Aliontie cu 1 frate, Oprea i Stan, snă Vladul cu 1 frate, Ion i Vlad diiaconul cu fămeaea cu 1* ***fecior****, Oancea, scriem şi mărturisim cu acesta al nostru zapisca să fie de mare credinţă la cistită mâna mări*‹i›*i sale domnu-nostru, Io Mateiu Basarab voievod, cum să să ştie că de bunăvoia noastră venit-am de ne-am vândut mări*‹i›*i sale rumâni cu toată moşiia noastră* [...] *şi cu toţi* ***feciorii*** *noştri, câţi scriu mai sus şi alţii,* ‹câţi› *Dumnezeu ne va mai da. Însă să să ştie câţi bani au luat* [urmează o enumerare aproape identică cu cea de la început, în care în dreptul fiecărui nume este specificată suma de bani] (DRH. B XXX/328, 360, 1 şi urm.

Ca urmare, probabil, a includerii trăsăturii «supus, ascultător» în structura sa semantică, *fecior* ajunge să exprime şi în română sensul

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

«slujitor»; suntem înclinaţi să credem că aceasta poate fi o dezvoltare semantică spontană, independentă de extensiunea aparent destul de mare pe care o are asocierea ideilor de filiaţie şi obedienţă într-unul şi acelaşi cuvânt într-o serie de limbi cu care româna a venit în contact, fie direct, fie pe cale culturală.

– *A dumitale mai mic ca un* ***fecior****, Solomon biv vist*‹iernic› (DRH. A XXVII/139, 134, 2 de jos);

– *Noi robii măriei sal*‹e›*, lui vod*‹ă›*, şi a dumital*‹e› *ca neşt*‹e› ***feciori****, Vasilie de Mădârjaci şi Buculeaiu şi Costantin de acolea* (DRH. A XXVII/220, 200, 2–3 de jos).

Folosit cu sens genealogic şi limitat, practic, la desemnarea unei persoane de sex masculin, *fecior* este un dublet al lui *fiiu*, căruia, aşa cum am notat deja, îi este în mod evident preferat în documente; echivalenţa sinonimică reiese însă cu claritate din numeroasele alternanţe între cele două cuvinte:

– *Şi mărturie întâiu* [...] *Ciobotar i* ***feciorul*** *lui, Stanciul i Vojul i Ceapeş i Pilancea i Dan,* ***fecior*** *lu Ivan şi* [...] *Gligorie şi* ***fiiu****-său, Irimie şi Dumitru* [...] (DRH. B XXX/120, 155, 10 şi urm.);

– *cum i-au lăsat lui partea ei den Ungurel toată, preste tot hotarul, pentru căci o au căutat* ***fiiu****-său Hamza la vréme de boală şi la nevoia ei, până la moarte, că au avut 4* ***feciori****, ce unul dentr-înşâi, anume Prodea, au murit, iar doi* ***feciori*** *ai ei, anume Persul i Vancea, ei au trecut muntele şi au făcut multe răutăţi* (DRH. B XXX/141, 183, 7 şi urm.);

– *Şi până au fost* ***feciorii*** *unchiu-meu,Pârvului logofăt vii, tot au ţinut cu bună pace, însă tot cu mila doamnei Elena. Iar deaca se-au petrecut* ***feciorii*** *unchiu-meu, Pârvului logofăt, şi fiindu-i eu nepoată de soră, rămas-au aceaste moşii pre seama mea* (DRH. B XXX/315, 349, 14–18);

– *Şi mărturie: jupânul Ivan,* ***feciorul*** *lu Cortofleş cu* ***hie****-său, cu Dumitru şi cu* ***hie****-său, cu Necula şi den Sămara uncheaşul Danciul cu* ***hie****-său, cu popa Dragomir* [...] *şi eu, uncheaşul Norocea mărturie şi* ***feciorul*** *uncheaşului Vladului Nor*‹o›*cii, Dragomir şi alţi boiari* [...] (DRH. B XXX/317, 351, 13–17);

– *Însă eu, Costandin, cu fămeaia mea şi cu* ***fiiu****-mieu, ci scrie mai sus, am luat bani gata din mâna dumnealui, aspri 3 000 şi eu, Tanasie,*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

cu fămeaia miea şi cu 2 ***ficiori*** *ai miei, ci scri mai sus, am luat bani gata din mâna dumnealui, aspri 4 000* (DRH. B XXX/353, 385, 7–10).

Formula documentară de întărire solemnă a unui act de donaţie, de vânzare sau de rumânie – care se întâlneşte în mii de documente, în ambele principate istorice extracarpatice – este singurul tip de context caracterizat printr-o *alternanţă absolut nepredictibilă* (o variaţie liberă în cel mai deplin sens al acestei expresii) a termenilor *cocon* şi *fecior*, folosiţi numai în forma de plural, şi prin *excluderea totală* a oricărui alt cuvânt care, în alte contexte, se află în relaţie sinonimică şi poate alterna cu unul dintre aceste două cuvinte. În cadrul acestei formule, pluralele *coconi* şi *feciori* sunt, cu alte cuvinte, echivalente perfecte ale substantivului latin defectiv *liberi*, în raport cu care constituie o serie heteronimică închisă, absolut independentă de multiplicitatea relaţiilor de sinonimie şi coreferenţialitate pe care fiecare dintre ele le poate contracta în alte contexte.

Exemplele de acest tip sunt, cum am spus, de ordinul miilor, aşa încât lungile enumerări care urmează nu reprezintă decât o ilustrare fragmentară a cărei extensiune are pur şi simplu rolul de a sugera gradul de recurenţă al formulei şi caracterul ei uşor variabil de la caz la caz, dar fixat în limitele extrem de stricte a două sinonime în ceea ce priveşte exprimarea exactă a noţiunii lexicalizate în latină prin *liberi*; faptul că în numeroase cazuri fiecare dintre termenii perechii *feciori – coconi* apare urmat de substantiv(e) desemnând urmaşi de la a doua generaţie în jos (*nepoţi*, *strănepoţi*) demonstrează clar că sensul celor două cuvinte în acest context cu totul special este exact sensul restrâns «liberi» şi nu sensul mai general «heredes».

Exemplificăm în continuare prin contexte excerptate din documentele emise în Ţara Românească în cursul anului 1645:

– *şi să fi‹e› lui moşi‹e› şi* ***feciurilor*** *lui* (DRH. B XXX/2, 1, 6);

– *cum să hie rumâni Niculii pârcălabului cu feciorii lor şi cu moşiia lor şi cu tot ce vor avea, să-i fie lui moşii şi* ***feciorilor*** *lui* (DRH. B XXX/17, 23, 16–18);

– *să le hie ocină şi moşie lor şi* ***feciorilor*** *în veac* (*ibidem*, 24, 5 de jos);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– să-i fie moşâie lui şi ***feciorilor*** *şi nepoţilor şi strănepoţilor* (DRH. B XXX/69, 98, 11 de jos);

– ca să-i fie lui şi ***feciorilor*** *lui ocină şi moşie nerăscumpărată în véci* (DRH. B XXX/100, 131, 6);

– ca să le fie moşie ohabnecă lor şi ***fecerilor*** *ai loru câţ Dumnezău le va da* (DRH. B XXX/103, 134, 5–6);

– să fi‹e› de moşie lu Vladulie, şi lui şi ***feciorilor*** *lui şi cine se va trage dintr-însul* (DRH. B XXX/120, 155, 7–8);

– Şi o am dat de a noastră bunăvoie, fără de nice o silă, ca să-i hie dumnealui moşie ohabnică, lui şi ***feciorilor*** *lui, derept bani gata, ughi 3* (DRH. B XXX/207, 250, 5–6);

– să fie Ghinei de moşie şi lui şi ***feciorilor****, de nime să n-aibă bântuielă* (DRH. B XXX/214, 258, 3–4);

–Şi ne-m tocmit cu Ghine pre bani ughi 10, să-i fie lui moşie şi lui şi ***ficiorilor*** (*ibidem*, 258, 6–7);

– Şi noi încă să fim nişte oameni în pace şi slobozi de rumânie cu ***feciori*** *cu tot în veacu* (DRH. B XXX/231, 277, 6–7 de jos);

– am dat domnia mea lu Isac iuzbaşa cu brat ego, Micul şi cu mumă-sa, Stanca, ca să le fie lor moşie ohabnică şi ***feciorilor****, nepoţilor în veacu, cu bună pace* (DRH. B XXX/232, 279, 14–16);

– să fie lui moşii şi ***feciorilor*** *şi nepoţilor şi cene se va trage dentru el* (DRH. B XXX/294, 333, 5–6);

– ce o amu dat ca să-i hie dumnealui moşie, lui şi ***feciorilor*** *lui stătoare în veaci* (DRH. B XXX/310, 346, 9–10);

– ***să*** *fie moşie comis‹u›loi Postolachi, moşie loi şi a* ***fecior‹i›lor*** *lui şi a nepoţ‹i›lor loi* (DRH. B XXX/312, 347, 5–6);

– Şi i-o am dat lui de a noastră bunăvoie, ca să-i hie dumnealui moşii, lui şi ***feciorilor****, stătoare în veaci* (DRH. B XXX/317, 351, 7–8);

– ca să fie slobozi în vecu, ei şi ***feciorii*** *lor, câţi Dumnezeu le va da* (DRH. B XXX/327, 359, 5–6);

– Şi ne-am vândut noi măr‹i›i sale, domnu-nostru, rumâni cu ***feciorii*** *noştri* [...] *ca să fim măr‹i›i sale rumâni de acum nainte cu toţi* ***feciorii*** *noştri şi cu toată moşiia noastră* (DRH. B XXX/328, 361, 1 şi urm.);

– ***Şi*** *să-i fie lui moşiia şi* ***feciorilor*** *lui, câţi Dumnizeu i va dărui* (DRH. B XXX/332, 364, 5).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Aceeaşi folosire a pluralului *feciori* în alternaţă cu *coconi* o întâlnim în documentele moldoveneşti. Exemplele pe care le transcriem în continuare provin din documentele anului 1643:

– am vândutu partea nostră din sat din Dragomireşti [...] *ca să-i hii lui dereptă moşie şi* ***ficiorilor*** (DRH. A XXVII/81, 87, 2–6);

– Deci de-acmu înnainte ca să-i hie acea casă direaptă ocină şi moşie lui Gligorie, cu loc cu tot, lui şi ***ficiorilor*** *săi, şi nepoţilor săi, şi strenepoţilor ş-a altă seminţie a lui* (DRH. A XXVII/152, 149, 1–3);

– ca să-i fie lui direaptă ocin‹ă› *şi moşie în veci, lui şi* ***ficiorilor*** *lui şi nepoţilor* (DRH. A XXVII/157, 151, 4–5 de jos);

– ca s‹ă› *hie lui moşie în veaci, şi lui şi* ***feciorilor*** *lui* (DRH. A XXVII/166, 158, 4);

– ca să-i fie şi de la domniia mea uric [şi înt]*ăritură, cu tot venitul, lui şi* ***feciorilor*** *lui, cu tot venitul, neclătit nice odănăoar*‹ă›*, în veaci* (DRH. A XXVII/223, 203, 5–6 de jos);

– ca să le fie lor direptă ocin‹ă› *şi cumpărătur*‹ă›*, pentru căce mi-au plătit deplin, lor, şi* ***ficiorilor****, şi nepoţilor şi strenepoţilor lor* (DRH. A XXVII/224, 204, 8–10);

– i-am vândut această moşie [loc rupt] *de nime nevoiţi şi neînpresuraţi, ca să-i fie dum*‹i›*s*[ale...; loc rupt] *şi* ***feciorilor*** *lui* (DRH. A XXVII/285, 263, 1–2);

– ca să le fie lor şi ***ficiorilor*** *săi ocină şi moşie în veaci neclătită* (DRH. A XXVII/407, 392, 7–8);

– ca să-i fie lui Ştefan moşie, cu tot veanitul, şi ***feciorilor*** *lui, şi nepoţilor, strănepoţilor şi prafturilor* [sic] *lui, cine să va trage dentru dinşii* (DRH. A XXVII/424, 404, 16–17);

– ca să le fie direapptă [sic] *moşie* ‹şi› *cumpărătură lor şi* ***ficiorilor*** *lor* (DRH. A XXVII/432, 412, 5–6).

Caracterul special al variaţiei libere *cuconi – feciori* în acest tip de formulă documentară se reflectă în alternarea celor doi termeni, în imediată vecinătate, atunci când varierea formulei implică o lexicalizare repetată a noţiunii «liberi»; deşi asemenea situaţii sunt, practic, excepţionale, intersecţia tiparelor solemne *să fie moşie lui şi* [urmaşilor] *lui* şi *nimeni dintre* [urmaşii] *mei să nu se amestece* ne dă posibilitatea să observăm variaţia:

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– *Pentr-acea eu, Isac, caril‹e› mai sus scrie, eu i-am vândutu dumisal‹e›, ca să-i fie dumisale ocin‹ă› şi moşie dereaptă, şi* ***coconilor*** *dumisale şi nepoţilor dumisale. Iar altu nime de* ***feciorii*** *miei, sau de nepoţii miei sau fiecine de ruda noastră, să n-aibă treabă a întoarce nici d‹ă›năoar*[ă], *în veaci de veaci* (DRH. A XXVII/185, 173, 5–8 de jos).

Alternanţa termenilor în această situaţie a cumulului de formule este posibilă, nu necesară, termenul pentru «liberi» putând rămâne acelaşi pe toată lungimea acestei dezvoltări:

– *iară aceal păm*[â]*n*[t]*u să-i fie lui pomană, şi* ***ficiorilor*** *lui, şi nepoţilor lui, şi streanepoţilor. Iar după mo‹a›rtea mea, cine vor fi, den* ***feciorii*** *mei şi den nepoţii mei şi den ruda mea, nime să nu se ispitiască să e aceal* [sic] *pământu ce mai sus scriem* (DRH. A XXVII/307, 299, 5–8);

– *Aceaea o am dat ca să-i hie lui direaptă oc‹i›nă şi moşie, lui şi* ***ficiorilor*** *lui, şi nime dentru* ***ficiorii*** *miei sau dentru ginerii miei să n-ai‹bă› a-l învălui sau a-i lua ocina* (DRH. A XXVII/336, 326, 8–10).

Neutralizarea opoziţiei dintre pluralele *feciori* şi *coconi* ca termeni specifici pentru exprimarea sensului «liberi» în formulele documentare face ca primul dintre aceste două cuvinte, care în forma de singular desemnează în mod regulat o persoană de sex masculin, să piardă trăsătura [+ marcat în ceea ce priveşte sexul], putând desemna o clasă în a cărei extensiune intră indivizi de ambele sexe:

– *şi aşijdirea eu, Zahariia,* ***şi soru-mea, Ştefăniia****,* ***feciorii*** *lui Toder, iar nepoţi Helgiului* (DRH. A XXVII/11, 12, 2–3);

– *Eu, Gligorie, cu fratele meu Ionaşco şi cu f‹r›atele meu Simion şi cu* ***soru-me Irina*** *şi cu* ***soru-me Loghina****,* ***ficiorii*** *lui Nicoră din Leiconeşti* (DRH. A XXVII/29, 34, 1–2);

– *Adecă eu, Iftimie, şi fraţii miei, Hilohie şi Sava,* ***i sora noastră, Todosiia****,* ***feciori*** *lui Ion Bueban şi a Dochiei, nepoţi Savei cel Bătrân* (DRH. A XXVII/66, 77, 1–2);

– *Adecă noi, Macsin, feciorul lui Funingine, şi cu nepoţii miei, Vlasie şi Ion* ***şi Sohiica, feciorii*** *popei lui Ignatu* (DRH. A XXVII/200, 185, 1–2);

– *Adecă noi, Drăgan şi frate-miu Bălan,* ***şi sora lor*** [loc liber], ***feciori*** *Nechitei, nepoţii lui Drăghici, scriem şi mărturisim* (DRH. A XXVII/467, 447, 1–2).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Această particularitate s-a păstrat în Moldova şi după secolul al XVII-lea, deoarece o întâlnim într-un suret din 1777:

– Facem înştiinţare pentru adevărate slugile noastre, Scripco aprod şi fraţii lui, Toma, Luchiian şi Costandin, şi ***surorile lor, Mărica şi Aniţa, feciorii*** *Ruscăi, nepoţ‹i› popii Pilorce, i-am miluit pre dânşii* (DRH. A XXVII/256, 233, 3–5);

–să fie celor de mai sus scriş‹i›, Scripco aprod şi fraţilor lui, Tomii, Luchiian şi Costandin, ***Mărica şi Aniţa***, ***feciorii*** *Ruscăi, nepoţ‹i› popii Pilorcii, ca să fie lor ocină, uric şi întăritură* (*ibidem*), 233, 4–6 de jos).

Folosirea pluralului *feciori* «liberi» cu ştergerea oricărei opoziţii de sex, implicând includerea unor persoane feminine în extensiunea cuvântului, se poate constata şi în cazurile în care referinţa se face la persoane din clasa robilor ţigani:

– şi au vândut ai săi derepţi ***ţigani****, anumea: Cârstea ţiganul şi cu ţiganca lui, anume Mirla, şi cu* ***feciorii*** *lui, anume Condrea şi Ivan,* ***şi Măriia, şi Eftimiia şi Nastasiia, toţi feciori*** *Cârstei* (DRH. A XXVII/369, 356, 5–7).

Neutralizarea opoziţiei *coconi*/*feciori* prin contractarea sensului comun «liberi», care în documente îmbracă un aspect atât de formalizat, graţie căruia ajunge la recurenţa impresionantă pe care am comentat-o, este însă o particularitate generală a dacoromânei vechi, pe care o întâlnim şi în afara materialului documentar. În documente ea apare sporadic în afara formulelor de întărire, dar este clar că pluralul *feciori* include referirea la urmaşi imediaţi, indiferent de sex, într-un context ca cel pe care îl transcriem în continuare, unde coocurenţa cu termenii care desemnează un copil/urmaş de sex feminin arată clar că extensiunea lui *feciori* include şi referentul femininelor *cocoană*, *fată* şi *nepoată*:

– au venit înnaintea noastră Gavril Sălăgean şi cu femeaia lui, Nastasiia, de a lui bunăvoie, de nimene nevoit, şi ş-au primit o ***cocoană*** *să le fie* ***fată*** *de suflet, pentru căci că ei n-au avut* ***feciori*** *de trupul lor; anume aceaea* ***cocoană****, Măriicuţa,* ***fata*** *lui Ionaşco Poturul,* ***nepoata*** *lui Gavril. Primitu-o-au cu toată osârdiia ca să le fie* ***fată*** (DRH. A XXVII/405, 390, 2–6).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Corespondentul feminin al lui *fecior*, în plan formal, se vede a fi fost specializat din cele mai vechi timpuri pentru sensul «virgo»; situaţiile în care apare ca termen general pentru a desemna un copil/ urmaş de parte femeiască sunt rarisime. Exprimarea acestor din urmă sensuri, cu alte cuvinte corespondentul regulat al lui *fecior* în plan semantic, este *fată*; tiparului recurent *eu, X, împreună cu* ***feciorii*** *mei* îi corespund formulări de tipul:

– *Adecă eu, Stanciul Iepurescul şi cu* ***fetele*** *mele ot Lupşa scris-am şi mărturisesc cu acesta la mieu zapis* [...] (DRH. B XXX/221, 267, 1–2);

– *Adecă eu, jupânea*[sa M]*uşa,* ***fata*** *Micului, nepoată de frate lu Lăudat ot Viiani împreună cu f*[i]*eu-mieu, cu Badea şi cu alalţi feci*‹o›*ri ai mii cu toţi* (DRH. B XXX/243, 293, 1–3);

– *Adecă eu Stance,* ***fata*** *lu Şerban, făcut-am acesta zapes al miu* (DRH. B XXX/294, 333, 1);

– *Adecă noi,* ***fetele*** *Albului, po ime: Ivana i Stanca şi cu muma noastră, Rada, scris-am acesta al nostru zapis* (DRH. B XXX/308, 345, 1–2);

– Davañ gospodtvo mi sïi povelenïe gospodtva mi [...] *Elinii vistiireasa,* ***fata*** *cistitei doamnei Ancuţei, doamna răposatului lu Pătraşco voievod,* ***feciorul*** *preabunului şi milostivului Mihail voievod* (DRH. B XXX/343, 371, 2–6);

– *sculatu-se-au jupuneasa Vlădaia,* ***fata*** *lu Ivan şifar, dempreună cu bărbatul ei, Tudor Piteşteanul, pentru acestu copil de ţigan, ce scrie mai sus, ca să-l ia de* [la Oancea] *logofăt şi de la jupuneasa lui, Mariia, căci au fostu alţi fraţi ai copilulu*‹i› *la dânşâi* [ş]*i zicând să-i dea altu copil de ţigan schimbu* (DRH. B XXX/352, 383, 7–11 de jos);

– *Iar jupuneasa Vlădaia,* ***fata*** *lu Ivan şi*[fariul] *şi bărbatul ei, Tudor Piteşteanul, mai mult treabă să n-aibă cu acestu copil de ţigan ce scrie mai sus* (*ibidem*, 384, 3–4);

– *Adecă eu, Ileana, giupâneasa lui Cujbă ce au fostu vornic mare,* ***fata*** *Onciului Moţoc, nepoata lui Ion Moţoc ce au fostu vornic mare, scriu şi mărturisescu* [...] (DRH. A XXVII/2, 1, 1–2);

– *Ce aceastea părţi ne-au fostu noao cumpărătură* [...] *de la Nastasiia şi Tudosiia,* ***featele*** *popei lui Ştefan Broscă, şi de la Chireana,* ***fata*** *popei lui Hilip* (*ibidem*, 1, 15–18);

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– Eu, Gligorcea Pisăvschie, mărturisescu cu ceastă scrisore a mea cu‹m› *am dat* ***featei*** *meale, Antimiei, dzeastre o vie* (DRH. A XXVII/ 129, 128, 1–2);

– Iar după ceastă scrisore a mea, ce am dat ***[fea]tei*** *meale, Antimii, să aibă a-şi face şi zapis domnescu* (*ibidem*, 128, 5–6);

– Adecă eu, Safta, ***fata*** *lui Apostol ce-au fostu pitar, scriem şi mărturisăscu cu cest Zapis al mieu* (DRH. A XXVII/192, 179, 1–2);

– au venit înaintea noastră Tudorina Pureceoaie şi cu ***featele*** *ei, Anghelina şi Solonca, de a lor bunăvoie, de nime nevoit*‹e›*, nici asuprit*‹e›*, şi au vândut nişte părţi de ocină ce li s-au venit lor din rămăşiţele mătuşei lor, giupâneasei Măricăi,* ***fata*** *lui Başot*‹ă› *celui bătrân* (DRH. A XXVII/322, 310, 5–8);

– Şi au plătit dumnealui tot deplin acei bani şi acei stupi întru mânule Tudorinei şi a ***featelor*** *ei dinnaintea noastră* (*ibidem*, 310, 5–6 de jos).

Corespondenţa *fecior – fată* este în multe cazuri confirmată de alternanţa lor în contexte paralele:

– Adecă eu, Gavril, ***feciorul*** *lui Ion, nepotul lui Iachim Helgiul, şi cu* ***feciorii*** *miei, şi* [...] *aşijdirea eu, Simiia,* ***fata*** *lui Iachim Helgiul* (DRH. A XXVII/11, 12, 1–3);

– Vădzându într-acela [loc rupt] *zapis de la Ilisafta,* ***fata*** *lui* [Preab]*ici lo*[go]*fătul şi* [loc rupt] *mărturii, şi vădzându noi şi* ***feciorul*** *ei de faţ*‹ă› *hiindu (*DRH. A XXVII/131, 130, 5–6);

– Adecă eu, Dumitru Uscatul, împreună cu ***feciorii*** *miei, anume Gligorie şi Mătei, şi cu* ***fetele*** *meale, făcut-am adevărat zapisul nostru* (DRH. A XXVII/168, 159, 1–2);

– Adecă eu, Ionaşco, ***ficiorul*** *Maicăi, şi cu* ***ficiorul*** *mieu, Pavăl, şi Palaghia,* ***fata*** *lui Toader, şi Negruşea,* ***fata*** *Sorei, şi Axana,* ***fata*** *Măricăi, nepoţii Erimiei lui Mladin* [...] (DRH. A XXVII/189, 176, 1–3);

– cum au venit înnaintea lor, de nime nevoit, nici asuprit, Mârzea, ***feciorul*** *lui Andronic ce au fost pârcălab, şi giupâneasa lui, Irina,* ***fata*** *Dabijei ce au fost păharnic* (DRH. A XXVII/226, 205, 9–11);

– cum au venit înnaintea noastră Anghelina şi cu ***feciorul*** *ei, cu Vas*‹i›*lie,* ***fata*** *lui Simion Miera,* ***feciorul*** *Nastei,* ***featei*** *lui Ion Fărâmă de Fărâmeşti, ş-au vândut ea şi cu* ***feciorul*** *ei, ce mai sus să scriu, doi*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

bătrâni ce-au fost partea ‹ei› *de la moşul ei, Fărâm*‹ă› (DRH. A XXVII/243, 223, 7–10).

Alternanţa lui *fată* cu *fie* este un fenomen perfect paralel, sub raportul ponderii relative a termenilor, cu alternanţa dintre *fecior* şi *fiiu*; uneori al doilea termen al alternanţei este derivatul *fiică*, a cărui expansiune avea să ducă în cele din urmă la eliminarea formei primare *fie*:

– Iar dac-au ieşit Mihai vodă din ţară, căzut-au acest sat pre mâna jupâneasei Stanei şi ***fie****-sa, Călinii,* ***fata*** *lui Cristov ot Pleana* (DRH. B XXX/343, 375, 8–9);

– Apoi, deac-au venit stăpânul acestor sate, doamna Ancuţa cu ***fie****-sa Elina,* ***fata*** *lu Pătraşco vodă, nepoata lu Mihai vodă* (*ibidem*, 375, 11–12);

– Deaci, cându au fostu acum, l-au dat zeastre ***fie****-sa, Mari*‹i›*i, jupâneasa Oancei logofăt şi să-i fie şi pomenă pentru sufletul ei, căce că Mariia, jupâneasa Oancei logofăt, fost-au dată de sufletu jupuneasei Mari*‹i›*i şifăreasei, crescută de dânsa încă den copilăriia ei şi botezată pre numele ei până o au şi căsătorit acum şi o au înzestrat ca pre o* ***fată*** *a ei* (383, 21–25);

– ce ne-au lăsat în nevoi şi în mult amar de am păţit, şi pe ***fiică****-mea o au omorâtu păgânie* (DRH. A XXVII/68, 78, 4–5).

Perechile etimologice *fată – fecior* şi *fiiu – fie*/*fiică* pot, în virtutea mobilităţii evidente pe care, în limitele preferinţei generale pentru prima serie, o au termenii lor, să apară „încrucişate”, în sensul combinării unui termen dintr-o pereche cu un termen din cealaltă pereche, în cazurile în care documentele menţionează urmaşi de ambele sexe:

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

– Adecă eu Ilisaft[a], ***fata*** *lui Preabici log*‹o›*f*‹ă›*t, şi cu* ***fii‹i›*** *miei, Ioviţă şi Dabij*‹a›*, şi cu* ***featele*** *meale, anum*‹e› *Arvasiia şi Afteniia* (DRH. A XXVII/130, 128, 1–2).

La fel ca *fecior* (v. mai sus), *fată* rămâne în afara restricţiilor distribuţionale de tipul celor legate de conotaţiile depreciative socioetnice, în sensul că poate apărea inclusiv în contextele specifice cuvântului *copil*:

– să să ştie că i-am dat o ţigancă, anume Neacşa şi dumneaei mi-au dat o ***fată de ţigan****, anume Stana. Şi pentru ce au fostu* ***fata*** *mai mică, iar dumneaei mi-au mai dat şi trei ughi adaos* (DRH. B XXX/322, 355, 3–5);

– să să ştie ce lasu fii-me, Alixandrei, întâi partea me den Coţoiani cu toţi rumânii şi 4 ***şălaşă de ţigani****, anume: Oprea lăutar cu şălaşul lui i frate-său Cozma cu şălaşul lui i Nicula al Sincăi cu şălaşul lui şi frate-său Nedelco cu şălaşul lui şi o* ***fată*** *în caasa* [sic] *şi cucia cu 6 telegari* [...] (DRH. B XXX/355, 387, 1–5).

În raport cu complexitatea seriei sinonimice pe care o avea dacoromâna veche pentru noţiunea «puer» şi cu aspectul destul de confuz al circulaţiei dialectale a termenilor acestei serii, situaţia din graiurile dacoromâne actuale are o simplitate şi o claritate remarcabile. Harta 181 din volumul al II-lea al ALR I, pe care sunt reprezentate răspunsurile la întrebarea [494] «enfant», ne indică prezenţa aproape perfect regulată a cuvântului *copíl* în cea mai mare parte a teritoriului dacoromân (inclusiv Basarabia), cu excepţia ariei nord-vestice constituite din Crişana, Oaş şi Maramureş, unde este răspândit uniform cuvântul *prunc*. Cuvântul *cocón*, care a „dominat”, practic, până pe la jumătatea secolului al XVII-lea, întreg teritoriul dacoromânei vechi, supravieţuieşte numai în patru puncte din Maramureş (350, 351, 354 şi 361; aria maramureşană este totuşi o arie consecventă şi compactă cu *cocon* după ALRR – *Maramureş*, a cărui reţea este de 20 de puncte). În rest, uniformitatea celor două arii atât de clar distincte nu este perturbată decât de păstrarea sporadică a cuvântului *feĉór* în fiecare din cele două arii (punctul 59 din aria *prunc* şi punctele 79 şi 186 din aria *copíl*). Felul în care autorul anchetei a formulat întrebarea

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

(„După ce te-ai însurat, la nouă luni, ce zici că ţi-a născut nevasta, *dacă e parte bărbătească* [subl. n.]?”) este în modul cel mai probabil motivul pentru care într-o serie de puncte din aria *copíl* s-a răspuns cu *bă·át*; este greu de spus în ce măsură faptul că cele mai multe se găsesc în Moldova şi în partea estică a Transilvaniei este întâmplător sau nu.

În afară de întrebarea [494], anchetatorul Sever Pop a pus încă două întrebări, [258] şi [293], care, aşa cum rezultă din felul în care este comentată fiecare dintre hărţile 182 şi 183 (pe care au fost cartografiate răspunsurile la întrebările respective) din ALR I, vol. II, au urmărit alte probleme decât difuziunea geografică a termenilor pentru noţiunea «enfant»; ambele întrebări sunt directe şi cuprind în formulare cuvântul *copil*; avantajul este că ambele formulări, extrem de asemănătoare (diferite numai prin pronumele subiect), constituie propoziţii în care se actualizează cuvîntul *copil* în forma de plural şi cu sens genealogic, adică exact ceea ce se exprima în latină prin pluralul *liberi*. Cele trei hărţi sunt practic identice, ariile *copil* şi *prunc* distingându-se cu aceeaşi claritate şi având aceeaşi extensiune în fiecare caz; comparaţia lor este relevantă nu numai pentru această coincidenţă, ci şi pentru ceea ce ne spune despre termenii care apar sporadic. Deşi formulările *Aceştia sunt copiii mei* (h. 182) şi *Dânşii sunt copiii mei* (h. 183) exclud cu totul precizarea prezentă în întrebarea [494] cu privire la sexul copilului, pe ambele hărţi apare pluralul articulat *bă·éţi* cam cu aceeaşi răspândire geografică ca pe harta 181, ceea ce indică ştergerea distincţiei de sex în conţinutul semantic al acestui cuvânt, în punctele respective; de asemenea, faptul că pe toate cele trei hărţi găsim aproximativ aceeaşi difuziune arată că specializarea pentru sensul general «liberi» este diagnostică pentru zonele respective (Moldova, nord-estul Transilvaniei, nord-estul Munteniei; singura oarecum compactă este aria din Transilvania de nord-est, la nord de Reghin, celelalte două fiind cu totul difuze). Este, de asemenea, aceeaşi pe toate cele trei hărţi aria lui *cocon*, în sensul limitării la 5 (4 pe harta 183) puncte din Maramureş (dintre care unul – 352 – la nord de Tisa).

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

HARTA 181

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

HARTA 182

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

HARTA 183

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Ceea ce separă, însă, harta 181 (*copil* în sens absolut) de hărţile 182–183 (*copil* în sens genealogic) este detaliul oarecum paradoxal că termenul cel mai larg întrebuinţat în dacoromâna veche pentru sensul **genealogic** corespunzător lat. *liberi*, şi anume *fecior*, apare sporadic pe harta care ilustrează realizarea lexicală a sensului **absolut** «puer» (vezi mai sus), în timp ce pe hărţile corespunzătoare sensului genealogic nu apare niciodată. După datele din casetele rezervate în ALR dialectelor sud-dunărene, *fecior* (cu închiderea lui *e* aton în aromână şi meglenoromână şi uneori chiar cu dispariţia lui prin sincopă în aromână) este singurul termen folosit pentru sensul genealogic în toate cele trei dialecte sud-dunărene şi termenul majoritar pentru sensul absolut. Este evident că această situaţie coincide cu cea din dacoromâna veche, în sensul în care echivalentul cel mai tipic al lat. *liberi* este *fecior* în toate textele literare şi în sute de documente, ceea ce pare să dovedească, pe de o parte, o unitate foarte veche în exprimarea sensului «heres primæ generationis» în toate cele patru dialecte româneşti – argument foarte puternic că diminutivul *fetiolus* trebuie să fie un cuvânt *moştenit* cu acest sens –, iar, pe de altă parte, că pierderea sensurilor «heres primæ generationis» şi «puer» (DA, s.v. *fecior* îl consideră primar pe cel din urmă) şi limitarea foarte netă la sensul «adulescens», cu care *fecior* apare în mod *regulat* în *toate* graiurile dacoromâne (în concordanţă, de această dată, cu dialectele sud-dunărene; cf. ALR I, vol. II, h. 187) este un fenomen relativ târziu specific dialectului dacoromân.

Opoziţia dialectală conturată atât de clar în ALR pare să fie, într-un anumit grad, iluzorie în privinţa viabilităţii termenilor primari pentru «puer». Cuvântul *prunc*, care a avut la un anumit moment (vezi **2.3.**) o mare extensiune în aria vestică şi care după hărţile discutate este în prezent un element diagnostic al graiurilor din Crişana, apare destul de bine reprezentat într-o zonă în care s-ar zice că este lipsit de tradiţie: harta 139 din ALRR – *Muntenia şi Dobrogea* îl arată ca singur răspuns la întrebarea [509] în peste 20 de puncte din cele 230 ale reţelei şi ca dublet al lui *copil* în aproximativ 30 de puncte. S-ar părea că, după regresul incontestabil al lui *cocon* (legat evident şi de restrângerea lui semantică – vezi **1.2.2.** –, în urma

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

căreia trebuie să-şi fi pierdut aproape pretutindeni, în cursul schimbărilor istorice, orice bază referenţială), cuvântul *prunc*, rămas cel mai vechi cuvânt întrebuinţat pe scară largă în dacoromână cu sensul principal «puer», să aibă, graţie unei tradiţii pe care expansiunea lui *copil* pare a o fi anulat, o putere mai mare decât am fi tentaţi să-i atribuim urmărind progresul în texte al termenului actual standard pentru «puer». Este poate şi motivul pentru care, după o epocă de evidentă generalizare a lui *copil* în textele religioase din Muntenia, cuvântul *prunc* se regăseşte ca acoperire lexicală net majoritară a noţiunii «puer» în cele mai conservatoare texte bisericeşti: ex. *Păzeşte-o pe ea şi pe* ***pruncul*** *pe care l-a născut* (*Agh.* 9); *şi pe roaba Ta aceasta, care a născut pe acest* ***prunc****, miluieşte-o* [...]. *Şi pe* ***pruncul*** *care s-a născut dintr-însa fereşte-l de toată fermecătura* (*ibidem*); *Rugăciunea la însemnarea* ***pruncului****, când i se pune numele* (*Agh.* 12); *Se cuvine a şti că, dacă* ***pruncul*** *născut este slab şi nu suge, ci trage să moară, nu trebuie să se aştepte, cum rău zic unii, până la a şasea sau a opta zi, spre a-l boteza* (*Agh.* 13); *După aceasta preotul împreuă cu naşul şi cu* ***pruncul*** *înconjoară cristelniţa şi analogul* (*Agh.* 38); *După aceasta, luând preotul faşa* ***pruncului****, udă amândouă capetele* (*Agh.* 41); *Apoi luând preotul* ***pruncul****, face cu dânsul semnul crucii înaintea uşilor bisericii* (*Agh.* 49) etc.

SURSE

AC = *Dictionarium Valachico-Latinum* (*Anonymus Caransebesiensis*), cca 1650; am folosit fotocopia şi indicii din ediţia *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române*. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.

Agh. = *Aghiazmatar cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvârşite de preot la diferite împrejurări din viaţa creştinilor. Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod* [...], ediţia a cincea, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992.

Alex. = Nicolae Cartojan, *Alexandria în literatura românească. Noui contribuţii (Studiu şi text)*, Bucureşti, Cartea Românească, 1922.

Alex. 1799 = [...] *Viåţa şi povestea şi lucrurile marelui Ѧnpăratu Alexandru Machedon* [...], ms. 1799, în *Chrest*., II, p. 166–168.

Alexie = *Poveste de folos a luĭ Alexie omul lui Dumnezeu*, ms. cca 1760, în *Chrest*., II, p. 67–69.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I, de Sever Pop, vol. I. *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, Muzeul Limbei Române, Cluj, 1938.

ALRR – *Maramureş* = Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş***,** vol. I–IV, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1969–1997.

ALRR – *Muntenia şi Dobrogea = Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, de Teofil Teaha, Mihai Conţiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Academiei Române, vol. I–II, 1996; vol. III, 2001; de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. IV, 2004; de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, vol. V, 2007.

BB = *Biblїå adecâ dumnezeĭasca scriptură ale cei vechi şi ale cei noa*ō *leage* [...]. *Tipăritu-s-au* ↑*tâĭu* ↑ *scaunul´ Mitropolíeĭ Bucureştilor´* [...] *la anul´ de la facerea lumїĭ 7197, ĭară de la spăseníå lumiĭ 1688* ↑ *luna luĭ noem‘vri* ↑ *10 zile*.

*B. Blaj = Biblїå adecă dumnezeåsca scriptură a legiĭ vechi şi a ceiĭ noa*ō [...] *acum´* ↑*tâĭ s-au t√părit´ rōmâneaşte* [...] ↑ B*laj´ la Mitropolíe Anul´ de la naşterea luĭ H*‹risto›*s 1795*.

Cant. *Div.* = Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul* (Iaşi, 1698), Text stabilit, traducerea versiunii greceşti, comentarii şi glosar de Virgil Cândea, Bucureşti, Editura Minerva, 1990.

Cant. *Ist.* = Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istorїĭa Ţărїĭ Rum´neşti* [...], ms. rom. 3443 BAR.

Caz.I. = *Cazania* de la Iaşi (1643); am folosit ediţia Varlaam, *Cazania*, 1643, ediţie de J. Byck, [Bucureşti, 1943].

Cănt. st. = *Cântările steliĭ* (ms. 1784), în *Chrest*., II, p. 139–144.

Căr. = Ioan Zoba din Vinţ, *Cărare pre scurt´ pre fapte bune* ↑*dreptătoare (*1685), în *Chrest*., p. 274–278.

Chrest. = M. Gaster, *Chrestomatie română. Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI–XIX), dialecale şi populare*, vol. I–II, Leipzig – Bucureşti, F. A. Brockhaus, Socecu & Co, 1891.

CÎ = *Chea*↟ *ţelesului scoasă pre limbă rum‹ă›neascâ* [...] *tvpărit* ↑*tăĭu* ↑ *mitro-*;[*olia*] *Bucureşt*‹i› *aniĭ Dom*‹nului› *1678.*

CL = Diaconul Coresi, *Liturghierul*; am folosit fotocopiile ediţiei *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Alexandru Mareş, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1969.

Cod. Br. = *Codicele Bratul* (1559–1560); fotocopie precedată de un studiu de C. Dimitriu, Iaşi, Casa editorială Demiurg, 2005.

Cod. St. = *Codex Sturdzanus*; am folosit fotocopia din ediţia *Codex Sturdzanus*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Gheorghe Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Cost. *Let.* = Miron Costin, *Letopiseţulŭ Ţărâi Moldovei de la Aaron Vodă încoace*, în idem, *Opere*. Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.

CP = Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română* (1577); am folosit fotocopia din ediţia Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1976.

CT = Diaconul Coresi, *Tetraevanghelul*, Braşov 1560–1561; am folosit fotocopiile din ediţia Florica Dimitrescu, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1963.

CV = *Codicele Voroneţean*; am folosit fotocopia din ediţia *Codicele Voroneţean*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

DÎR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1979.

DRH. A XXVII = *Documenta Romaniæ Historica*, A. *Moldova*, vol. XXVII (1643–1644), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

DRH. B XXX = *Documenta Romaniæ Historica*. B. *Ţara Românească*, vol. XXX (1645), EA, Bucureşti, 1998.

DRH. B XXXIII = *Documenta Romaniæ Historica*. B. *Ţara Românească*, vol. XXXIII (1648), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

Dos. *Par. = Parimiile preste an´. Tipărite* [...] *cu posluşanïâ smerituluĭ Dosoфeĭ Mitropolitul* [...] vl™t zrça{ [= 1683], în *Chrest*., p. 263–268.

ELD[1] = *Elementa linguæ dacoromanæ sive valachicæ*, composita ab Samuele Klein de Szad, [...], Locupletata vero, et in hunc ordinem redacta a Georgio Gabriele Sinkai, [...], Vindobonæ, Tip. Josephi Nob. de Kurzbäck, MDCCLXXX [= 1780].

ELD[2] = *Elementa linguæ dacoromanæ sive valachicæ*. Emendatam, facilitatam et in meliorem ordinem redactam per Georgium Sinkay de eadem [...], Budæ, Tipis Regiæ Universitatis Pestanæ, 1805.

ES = *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu (1551–1553); fotocopie precedată de studiu introductiv filologic de acad. E. Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971.

Hron. = *Hronograf* (ms. 1760), în *Chrest*., II, p. 70–74.

Ist. bis. = Samuil Micu, *Istoria bisericească*. Ediţie de arhim. Veniamin Micle, Sf. Mănăstire Bistriţa, Eparhia Râmnicului, 1993.

Ist. înc. = Istoria pentru ѧceputul Românilor ѧ Dachia, ѧtocmită de Petru Maïor de Dičo-Sânmărtin [...], *ѧ Buda, cu Tiparĭul Crăeşteĭ Tipografie a ◊nïversïtateĭ ◊ngureşteĭ, 1834.*

ÎL = *ѧdreptarea Legiĭ cu D‹u›mn‹e›zeu, carea are toată judecata Arhïereascâ şi ѧpărătească de toate vinil‹e› preoţeşt‹i› şi mireneşti* [...], *ѧ Tьrgovişte, v leat 7160, a luī H‹risto›s 1652.*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Înv. = *ѧnvăţături preste toate zilele. Alease pre scurt' den multe d*‹u›*mnezeeşti cărţi* [...], Câmpulung, 1641.

Învăţ. = Ioan Zoba din Vinţ, *ѧvăţătură pentru preōţi cu ѧtrebărĭ şi răspunsurĭ*, în *Chrest.*, p. 243–246.

Înv. creşt. = *ѧvăţături creştineştĭ [...] scoase de pre limba grečască, pre limba rumănească*, [...] *1700 Ghenarïe, ѧ Sneagōv´*, în *Chrest.*, I, p. 336–339.

LC = *Letopiseţul Cantacuzinesc*, în *Cronicari munteni*. Ediţie îngrijită de Mihail Gregorian, vol. I, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1961, p. 81–224.

Lev. Belg. = *Leviticul* de la Belgrad, în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550–1600*, tomul I. Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983; am indicat pagina ediţiei G. Mihăilă.

LP = *Pravila ritorului Lucaci* (1581); am folosit fotocopia din ediţia *Pravila ritorului Lucaci*. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de I. Rizescu, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1971.

Mol. Mold. = *Molitvelnic* (ms.cca 1650–1675; Moldova), în *Chrest.*, I, p. 228–234.

Mol. sl.-rom. = *Molitvelnic slavono-român* (ms. 1698), în *Chrest.*, I, p. 315–318.

Moxa = Cronica lui Mihail Moxa (Oltenia, 1620), în B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni* (v. *Lev. Belg.*).

Myst. = *Mvstírïo sau sacramentʻ sau taĭne 2 de ѧ ceale 7, botezulъ şi s*‹făn›*t*‹ul› *Mvrrъ, acumъ de ѧtăĭ tipărite* [...] *ѧ Trăgovişte* [...] *v leato 7159* [= 1651].

Nec. *Cuv.* = Ion Necuce, *O samă de cuvinte*, în *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţie îngrijită, glosar şi repere istorico-literare de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, 1986.

NTB = *Noulъ Testamentъ sau ѧpăcarea, au leagea noaō a lui I*‹su›*s H*‹risto›*s domnului nostru.* [...] *T√păritu-s-au* [...] *ѧ Ardealъ ѧ cetatea Belgradului*, 1648.

NVI = Udrişte Năsturel, *Varlaam şi Ioasaf*, în *Chrest.*, I, p. 129–134.

Pal. = *Paleea* (ms. 1600–1625), în *Chrest.*, I, p. 65–68.

Pentic. = *Alexandru Dascal: Penticostarïon´ sau slujba de cinci dzečʻ de dz¥le* ...(ms. 1694), în *Chrest.*, I, p. 312–314.

PH = *Psaltirea Hurmuzachi*; am folosit fotocopia din ediţia *Psaltirea Hurmuzachi*, I. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

PO = *Palia* de la Orăştie (1581–1582) ; am folosit fotocopia din ediţia *Palia de la Orăştie. 1581–1582*. Ediţie îngrijită de Viorica Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1968.

Pr. I. = *Pravila* de la Iaşi (1646); am folosit fotocopia fragmentară aflată la biblioteca Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din Bucureşti şi, ocazional, transcrierea din ediţia *Carte românească de învăţătură*. Ediţie critică, [Bucureşti], Editura Academiei R.P.R., [1961].

Prop. = *Propovedanie*, 1600–1650, în *Chrest.* I.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

PS = *Psaltirea Scheiană (1482). Mss. 449 BAR*. Publicată de prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române. Tomul I. Textul în facsimile şi transcriere cu variantele din Coresi (1577), Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1889.

Ps. B. = Psaltirь ce să zice Cărtarea a fericituluĭ pr‹o›rōcʻ şi ѧpăratʻ D‹a›vidь cu cărtările luĭ Mōīsi şi cu summa şi rănduĭala la toţi psalmïi [...]. *Tvpăritu-s-au* [...] *ѧ Ardealь ѧ cetatь Belgradului*, [1651].

Ps. înţ. = ∏altirå de-nţ´les [...] *cu posluşanïå Smerenii noastre Dosofeĭ Mitropolitulʻ Sučåveĭ* [...], în *Chrest.*, I, p. 246–250.

Ps. vs. = ∏ăltire a s‹fâ›ntului prorocʻ David [...] *de smeritulʻ Dosofeĭ Mitropolitulʻ de Ţara Mōldoveĭ*, în *Chrest.*, I, p. 208–214.

Raf. *Par*. = Rafail din Dragomirna, *Paraclis* (ms. 1661), în *Chrest.*, I, p. 178–182.

RM = *Evangheliarul* lui Radu de la Măniceşti, 1574, publicat de Moses Gaster sub titlul *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561 prelucrat de M. Gaster*, Bucureşti, 1925.

SB = Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri*, Vălenii de Munte, 1912.

Sind. = Sindipa (ms. rom. 1436 BAR; 1703), în *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română. Floarea Darurilor. Sindipa*, Bucureşti, Editura Minerva, 1996, p. 249–315.

Sind. 1802 = *Istōria Sindipiĭ filosofuluĭ acum din limba Ēlinească prefăcută ѧ Rōmâneascǎ, Sibiĭ* 1802, în *Chrest*., II, p.188–190.

Sith = Călătoria lui Sith la raĭu (ms. 1600–1625; titlul editorului), în *Chrest.*, I, p. 63–65.

TC = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediţie de Alin-Mihai Gherman, vol. I (studiu introductiv, note şi text), Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

Trep. = Trepetnic´: adică tălcuirea de s´mni ce clătescu pe trupu ōmului (ms. 1779), în *Chrest.*, II, p. 122–124.

Ţich. *Fab*. = D. Ţichindeal, *Filosofice şi politice prin Fabule Învăţăturĭ* [...], 1814.

Ur. *Let.* = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţie îngrijită de P. P. Panaitescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1987.

V. Nif. = Ananïa ïermonah: Vĭĭaţa prea cuvĭōsului părinʻteluĭ nostru Nifōnʻ (1691), în *Chrest.*, I, p. 287–289.

BIBLIOGRAFIE

Chivu 2009, v. *Surse*, AC.

DA = *Dicţionarul limbii române*. Întocmit şi publicat după îndemnul Regelui Carol I, Tomul II, Partea I, F–I., Bucureşti, 1934.

Ernout-Meillet = *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, par A. Ernout et A. Meillet. Quatrième édition, revue, corrigée et augmentée d'un index, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

Gheţie 1975 = I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1975.
Guţu 1983 = G. Guţu, *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.
Miklosich LPSGL = Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, Wilhelm Braumüller, 1862–1865.

WORDS SIGNIFYING «PUER» AND «HERES» IN ROMANIAN. A HISTORY OF SEMANTIC CHANGES AND DIALECTAL DISPERSION
(*Abstract*)

We have endeavoured to trace the different manners of expressing the notions «puer» and «heres» through the three centuries (16th – 18th) of the period called „Old Daco-Romanian", by examining the most important sources (literary texts as well as documents), with a view to a most complete illustration of the dialectal variety. The separation or the syncretism of the two notions has been equally pursued, inasmuch as certain words are specialised for one of the two senses, whereas others are mostly used as lexicalisation of both senses, according to the vicinity in which they appear.

This search has enabled us to establish:

1. The most ancient word for «puer», the inherited **fetiolus* (a diminutive of *fetus*) is already an archaism in Old Daco-Romanian, that is to say it has an acute tendency to become a mere synonym for «filius», by losing its etymological sense of «a result of the act of bearing; newly born».

2. The next word in the order of ancestry, *cocon* (a balkanic word), although a widely spread word in old Daco-Romanian, has a defined tendency to decrease towards the end of the 17th century, especially by losing its general sense «puer», consequently to a semantic narrowing as «child of royal pedigree».

3. The etymologically disputed word *prunc* (**puerunculus* / obscure origin), not decidedly limited in old Daco-Romanian as to geographic dispersion (though sensibly stronger in the north-western area), can be said to be since the 18th century a dialectal word, peculiar to all Transylvania (including the Banat). On the other hand, it is – since the thorough passage of *fecior* and *cocon* to the senses «filius; adulescens» (today dialectal), respectively «royal child» (today out of usage; extremely reduced as a dialectal word with the etymological sense in the Maramureş) – a historically prominent word and therefore not only a strongly marked dialectal word today (peculiar to Crişana and the Romanian idioms of eastern Hungary), but also a literary word used in the most conservative texts of the Romanian Orthodox Church.

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

4. The standard word for «puer» today, *copil* (a balkanic word itself) – which has also at present the greatest dialectal dispersion – is an originally «spurius» meaning word, whose dialectal expansion is a most noticeable phenomenon since the half of the 17th century and whose original meaning seems to have vanished in parallel with its geographic advancement.

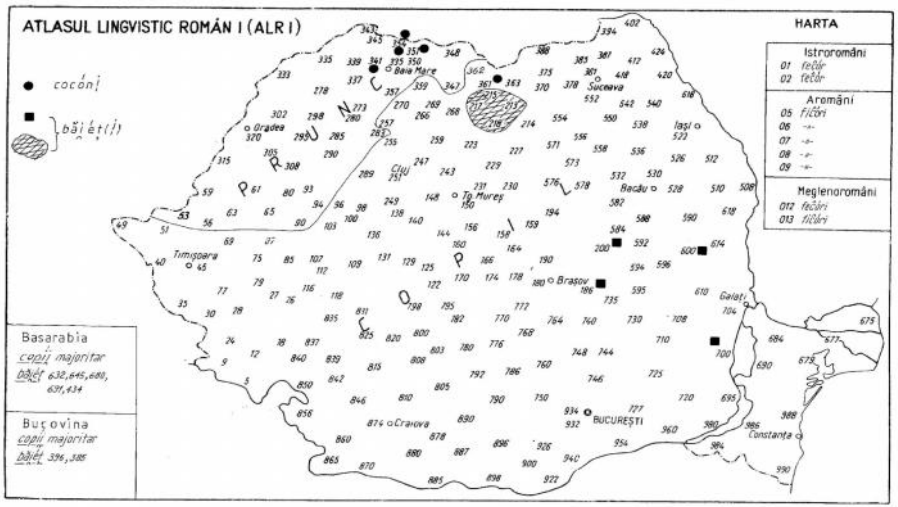
CUVINTE-CHEIE: *«copil», «fiu», sincretism semantic, schimbări semantice, arii dialectale.*
KEYWORDS: *«child», «son», semantic syncretism, semantic changes, dialectal areas*

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”
050711 Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
danamihaela.zamfirv@gmail.com

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

COPIL sens genealogic

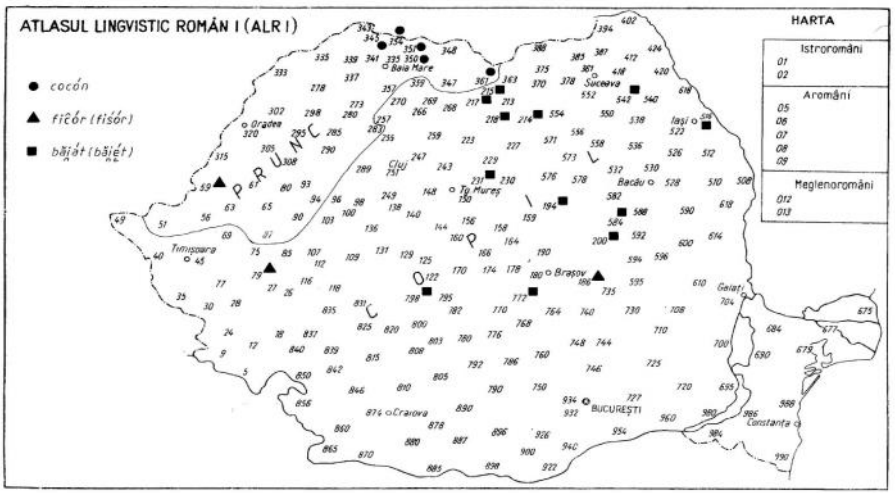
ALR I, vol.II,h.182 *Aceştia sunt copiii mei [258]*

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

COPIL „enfant“ [494]

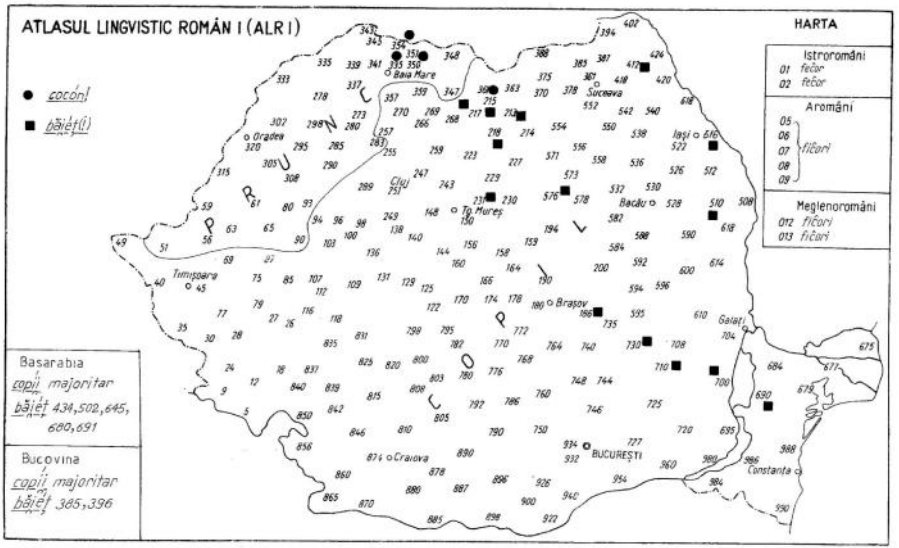
ALR I, vol.II, h.181

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)

COPIL sens genealogic

ALR I, vol. II, h. 183 Dânșii sunt copiii mei [293]

BDD-V744 © 2012 Argonaut, Scriptor
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 12:42:05 UTC)